

MAARİF İSTATİSTİKLERİNE GÖRE İNÖNÜ DÖNEMİNDE ORTA DÜZEYDE MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM (1938-1950)

Naime BATTAL¹

Battal, N. (2026). Maarif istatistiklerine göre İnönü döneminde orta düzeyde mesleki ve teknik eğitim (1938-1950), *Diyalektolog Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 21-64.

ÖZET: Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de İnönü Dönemi’nde (1938-1950) orta düzeydeki mesleki ve teknik eğitimin gelişimini okul, öğrenci ve öğretmen sayıları üzerinden ortaya koymaktır. Bu doğrultuda ilk öğretmen okulları, meslek öğretmen okulları, kız ve erkek sanat okulları ile enstitüleri, ticaret ve ziraat okulları, köy enstitüleri ve diğer mesleki eğitim kurumları incelenmiştir. Araştırmada nitel tarihsel araştırma yöntemi kullanılarak, doküman analizi yoluyla Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Maarif İstatistikleri, Millî Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri, Talim ve Terbiye Kurul Kararları, Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi ve ilgili araştırma eserlerinden yararlanılmıştır. Elde edilen nicel veriler grafik ve tablolar aracılığıyla karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, İnönü Dönemi’nde mesleki ve teknik eğitim kurumlarının sayısında, öğrenci ve öğretmen mevcudunda önemli değişimler yaşandığı ve mesleki ve teknik eğitimin eğitim sistemi içerisindeki kapsamının genişlediği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnönü dönemi, mesleki ve teknik eğitim, Türk eğitim tarihi, meslek okulları, Köy Enstitüleri.

ACCORDING TO EDUCATION STATISTICS, MIDDLE-LEVEL VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION DURING THE INONU PERIOD (1938-1950)

ABSTRACT: This study aims to examine the development of secondary-level vocational and technical education in Turkey during the İnönü Period (1938–1950) based on the numbers of schools, students, and teachers. In this context, primary teacher training schools, vocational teacher training schools, girls’ and boys’ vocational art schools and institutes, commercial and agricultural schools, Village Institutes, and other vocational education institutions were examined. The study employed a qualitative historical research design and utilized document analysis to examine the Republican Archives of the Presidency of the State Archives (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi), *Maarif İstatistikleri*, *Millî Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri*, *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, *Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* and relevant scholarly studies. The quantitative data obtained were comparatively analyzed through graphs and tables. The findings reveal that significant changes occurred in the number of vocational and technical education institutions, as well as in student and teacher enrollment, during the İnönü Period, and that the scope of vocational and technical education within the Turkish education system expanded during this period.

Keywords: İnönü Period, vocational and technical education, history of Turkish education, vocational schools, Village Institutes.

¹ Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi, e-posta: naimebattal@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4820-9802

GİRİŞ

Mesleki ve teknik eğitim kavramı, en geniş tanımıyla, milli eğitim sistemi bütünlüğü içerisinde sanayi, tarım ve hizmet sektörleriyle birlikte mesleki ve teknik eğitim hizmetlerinin planlanması, araştırılması, geliştirilmesi, organizasyonu ve eşgüdümü ile yönetim, denetim ve öğretim etkinliklerinin tümünü kapsamaktadır.² Mesleki ve teknik eğitimin başlıca nitelikleri; hayata hazırlayıcı olma, belirli hedeflere yönelik olma, meslek dünyasının ihtiyaçlarını kapsama, toplumsal ihtiyaçlara cevap verme, ekonomik olma, gelişime açık olma, arz-talep dengesini gözetme, gerçek yaşam koşullarına uyum sağlama, uygulanabilir olma, olumlu sonuçlar ortaya koyma, ihtiyaç ile zamana bağlı olarak şekillenme şeklinde sıralanabilir. Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin tarihsel gelişimi ve sistemin yeniden yapılanması dört temel aşamada ele alınabilir: başlangıç, kuruluş, ülke çapında yaygınlaşma, ulusal nitelik kazanma. Başlangıç dönemi, Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki yerel ve bireysel girişimleri kapsamaktadır. Bu girişimler; çırak ve lonca sistemi, askerî alanda eleman yetiştirilmesi, sanayileşme, mesleki ve teknik nitelik taşıyan ilk okulların açılması şeklinde sıralanabilir.

Başlangıç döneminde mesleki ve genel eğitimi bir bütün olarak ele alan Sadık Rıfat Paşa (1807-1857), *İdare-i Hükümetin Kavaid-i Esasiyesi* adlı eserinde, el sanatları ile sanayi alanlarında nitelikli eleman yetiştirecek okulların açılmasını önermiştir. Ancak bu girişimlere rağmen, 1839-1864 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmalar, sanayileşme alanında istenilen düzeye ulaşamamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında Mithat Paşa, Sadık Rıfat Paşa’nın fikirlerinden de yararlanarak erkek ve kız okulları, ticaret öğretimi okulları, ıslahhaneler ve vilayet okulları açmıştır. Ancak endüstriyel kalkınmada istenilen seviyenin yakalanamadığını görüyoruz.

İkinci aşama olan kuruluş dönemi, Türkiye Cumhuriyeti’nin milli eğitim sistemi içerisinde mesleki ve teknik öğretimin 1923-1940 yılları arası yapılanma sürecini kapsamaktadır. Bu doğrultuda, 1926 yılında çıkarılan 1052 sayılı Kanun ile mesleki ve teknik öğretim alanında öğretmen yetiştirme, program geliştirme ve eğitim ortamı oluşturma yetkisi Maarif Vekâlet’ine (Millî Eğitim Bakanlığı) verilmiştir. 1927-1939 yıllarında yurt dışına uzman ve öğrenci gönderilmesi ve yurt dışından uzmanlar getirilmesine yönelik girişimlerde bulunulmuştur. 1929 yılında 1941 sayılı Kanun ile alandaki okulların iase ve öğretmenlerin maaş ve diğer giderleri Milli Eğitim bütçesinden karşılanmıştır. 1931 yılında 1967 sayılı Kanun ile dokuz Mesleki ve Teknik Eğitim Bölge Okulu oluşturulmuştur. 1933 yılında 2287 sayılı Kanun ile Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1934 yılında, mesleki ve teknik eğitim alanında bakanlıklar arası bir komisyon kurulmasıyla planlama çalışmalarına yönelik ilk adım atılmıştır. 1935 yılından itibaren 2765 sayılı Kanun ile meslek okullarının giderleri devlet bütçesinden karşılanmış; 1936 yılında ise komisyon tarafından hazırlanan rapor doğrultusunda eğitim programları geliştirilmiştir. 1941 yılında, 4113 sayılı Kanun uyarınca Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur.

Üçüncü dönem olan ülke çapında yaygınlaşma aşamasında, 1940-1960 yılları arasında mesleki ve teknik eğitim müsteşarlık düzeyinde yeniden yapılandırılmış ve merkezî örgütlenme genişletilmiştir. Farklı eğitim kademeleri ve alanlarda çok sayıda okul açılmış, bu kurumların

² Cevat Alkan, vd., *Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2001, s. 4-5.

finansmanına yönelik yeni olanaklar geliştirilmiştir. Bu döneme ilişkin somut bir örnek olarak, 1942 yılında çıkarılan 4304 sayılı Kanun ile on yıllık bir uygulama ve yaygınlaşma programı öngörülmüş; okul binaları, tesisler ve öğretim ortamlarının oluşturulmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca 1949 yılında yeni bakanlıklar arası yeni bir kurul toplantısı gerçekleştirilmiş; 1950 yılında ise ikinci on yıllık girişim planının uygulaması amacıyla 5642 sayılı Kanun çıkarılmıştır. 1960 yılına kadar gerçekleştirilen bu girişimlerle mesleki ve teknik eğitim sistemi genişletilmiş; ortaokula dayalı meslek liseleri oluşturulmuş, teknisyen okulları kurulmuş ve mühendislik ve mimarlık akademileri açılmıştır.³

Sayıları hızla artan bu okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla yüksek düzeyde öğretmen okulları faaliyete geçirilmiştir. Ortaöğretim düzeyindeki mesleki ve teknik öğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin üniversitelere girebilmeleri için lise bitirme sınavlarında başarılı olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda, mesleki ve teknik okul mezunlarının üniversitelere girişlerinin önünü açmak amacıyla 1973 yılında çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanunu ile bu okulların liseye dönüştürülmesine karar verilmiştir. Ayrıca, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı mesleki ve teknik öğretim okullarının yanı sıra, diğer bakanlıklara bağlı ortaöğretim düzeyindeki meslek okullarının da lise olarak yapılandırılması öngörülmüştür. Meslek liselerinin ortaokul kısımları, 1997 yılında zorunlu ilköğretimin 8 yıla çıkarılmasıyla birlikte kapatılmıştır.⁴ Günümüzde mesleki ve teknik eğitim, “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Görünümü” adlı rapora göre, örgün mesleki ve teknik öğretim ile yaygın mesleki ve teknik öğretim olmak üzere iki grupta incelenmektedir:

1. Örgün Mesleki ve Teknik Öğretim Okulları:
 - I. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Anadolu Meslek Programı/AMP, Anadolu Teknik Programı / ATP, Ustalık Programı /MEMP)
 - II. Çok Programlı Anadolu Lisesi (Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu Lisesi, Anadolu İmam-Hatip Lisesi, Ustalık Programı / MEMP)
 - III. Mesleki Eğitim Merkezleri
 - IV. Güzel Sanatlar Lisesi
 - V. Spor Liseleri
2. Yaygın Mesleki ve Teknik Öğretim Okulları (Mesleki Açık Öğretim Liseleri / MAÖL)⁵

1939-40 öğretim yılında ortaöğretim düzeydeki bütün okullarda bulunan öğrenci sayısı toplam 132.571 iken, bu öğrencilerin 15.563’ü meslek okullarında, 117.008’i lise ile ortaokullarda öğrenim görmüştür. İnönü Dönemi’nin ilk yıllarında meslek okullarına devam

³ Cevat Alkan, “Türk Milli Eğitim Sisteminin Mesleki ve Teknik Eğitim Boyutu”, *75. Yılda Eğitim*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 223-224, 225-226.

⁴ İbrahim Ethem Başaran, “Türkiye’de Eğitim Sisteminin Evrimi”, *75. Yılda Eğitim*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 106.

⁵ *Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Görünümü*, T. C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 2018, s. 23-24, https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/02173414_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf (Erişim Tarihi: 5.9.2026)

eden öğrencilerin toplam öğrenciler içerisindeki oranı %11.7 iken, lise ve ortaokullarda bu oran 88.3'tür. 1944-1945 öğretim yılında meslek okullarına devam edenlerin oranı dört yıl öncekine göre %31.5 olarak artarken, lise ve ortaokullara devam eden öğrenciler %68.5'le düşüş göstermiştir. 1949-50 yılına gelindiğinde orta düzeydeki bütün okullarda bulunan öğrenci sayısında dört yıl öncesine göre önemli değişiklik görülmezken meslek okullarına devam edenler 55.227 ile genel tablonun %38.9'luk dilime sahipti. %61.1'lik dilimdeki lise ve ortaokul öğrencileri 86.614'le düşüş göstermiştir. Meslek okullarını bağlı oldukları bakanlık ve kurumlar açısından incelediğimizde ise 1939-40 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca yönetilen okul sayısı 54 ile %69.2'lik orandaydı. Diğer bakanlık ve kurumlarca yönetilen okullar 24 ile %30.8'lik dilime sahiptir. İnönü döneminin son yıllarında ise Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul sayısı 196, diğer bakanlık ve kurumlara bağlı 32 meslek okulu bulunmaktadır.⁶

1. İlk Öğretmen Okulları

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokullara öğretmen yetiştiren İlk Öğretmen Okulları faaliyet göstermekteydi. Bunun yanı sıra Ankara'da, ilkokul ve ortaokullara biçki-dikiş, ev idaresi ile kız sanat okulları ve kız enstitülerine meslek derslerini okutacak öğretmenler yetiştiren Kız Teknik Öğretmen Okulu; ortaokullara öğretmen yetiştiren Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü; liseler ile öğretmen okullarına öğretmen yetiştiren İstanbul'da Yüksek Öğretmen Okulu bulunmaktaydı. Ayrıca, müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla Ankara'da Müzik Öğretmen Okulu faaliyet göstermekteydi.⁷

İlkokul öğretmeni yetiştiren İlk Öğretmen Okulları altı ve üç sınıflı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İlkokul mezunlarını kabul eden ve Köy Öğretmen Okulları olarak faaliyet gösteren altı sınıflı İlk Öğretmen okulları, 1932-1933 yılında kapatılmıştır. 1937-38 yılında beş sınıflı olarak açılan Köy Enstitüleri 1952-53 öğretim yılında kapatılmış ve bunların yerine altı sınıflı İlk Öğretmen Okulları açılmıştır. Üç sınıflı öğretmen okullarına ise ortaokul mezunu kabul edilmiştir.⁸

Tablo 1. 1938-1939 Ders Yılından İtibaren Uygulanan Kız İlk Öğretmen Okulları Meslekî Sınıflarının Haftalık Ders Programı⁹

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Edebiyat	3	2	2
Pedagoji	-	2	1
Psikoloji	2	2	-
Terbiye Tarihi	-	-	2

⁶ Rakam, Grafik ve Şemalarla Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim, No:2, İnsangücü Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayınları 1965, s. 13, 19.

⁷ Türkiye Okulları Kılavuzu, Devlet Basımevi, İstanbul 1936, s. 20.

⁸ Milli Eğitimde 50. Yıl, 1923-1973, Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 691, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1973, s. 10

⁹ Talim ve Terbiye Kurul Kararları, "İlk Öğretmen Okulları müfredat programlarının değiştirilen şekilde bastırılması h." S. 112, 26.09.1938, s. 342.

Tedris Usulü ve Tatbikat	-	2	7
Sosyoloji	-	-	2
Tarih	2	2	2
Coğrafya	2	1	2
Matematik	4	4	1
Fizik-Kimya	4	4	-
Tabii İlimler ve Sağlık Bilgisi	2	2	3
Okul Sağlık Bilgisi	-	-	1
Yabancı Dil	3	2	-
Jimnastik	1	1	1
Resim	1	1	1
Elişi	2	1	1
Müzik	1	1	1
Askerlik	1	1	1
Biçki-Dikiş	2	1	1
Ev İdaresi	-	-	1
Çocuk Bakımı	-	1	-
Toplam	30	30	30

1938-1939 öğretim yılında kız İlk Öğretmen Okullarının mesleki sınıflarında haftalık toplam ders saati 30 olarak uygulanmıştır. Bir sonraki öğretim yılında uygulanacak yeni ders programına göre, bütün okullarda öğleden önce okutulan derslerin haftalık toplamının 29 saati geçmemesi ve kız öğretmen okullarının mesleki sınıflarında okutulan bir saatlik iş dersinin öğleden sonraki müzakere saatlerine eklenmesine karar verilmiştir.¹⁰ Genel Kurmay Başkanlığı tarafından, haftalık ders saati 28 olan kız liselerinde askerlik derslerinin iki saate çıkarılması ve toplam ders saatinin erkek liselerinde olduğu gibi 29 saate yükseltilmesi yönünde karar alınmıştır. Bu düzenlemenin lise muadili okullar ve kız öğretmen okulları içinde geçerli olması bildirilmiştir. Kız öğretmen okullarında askerlik derslerinin kız liselerinde olduğu gibi iki saat olarak uygulanması uygun görülmüş ve sonraki öğretim yıllarından itibaren haftalık toplam ders saati 31 saate çıkarılmıştır.¹¹

Tablo 2. 1938-1939 Ders Yılından İtibaren Uygulanan Erkek İlk Öğretmen Okulları Meslekî Sınıflarının Haftalık Ders Programı¹²

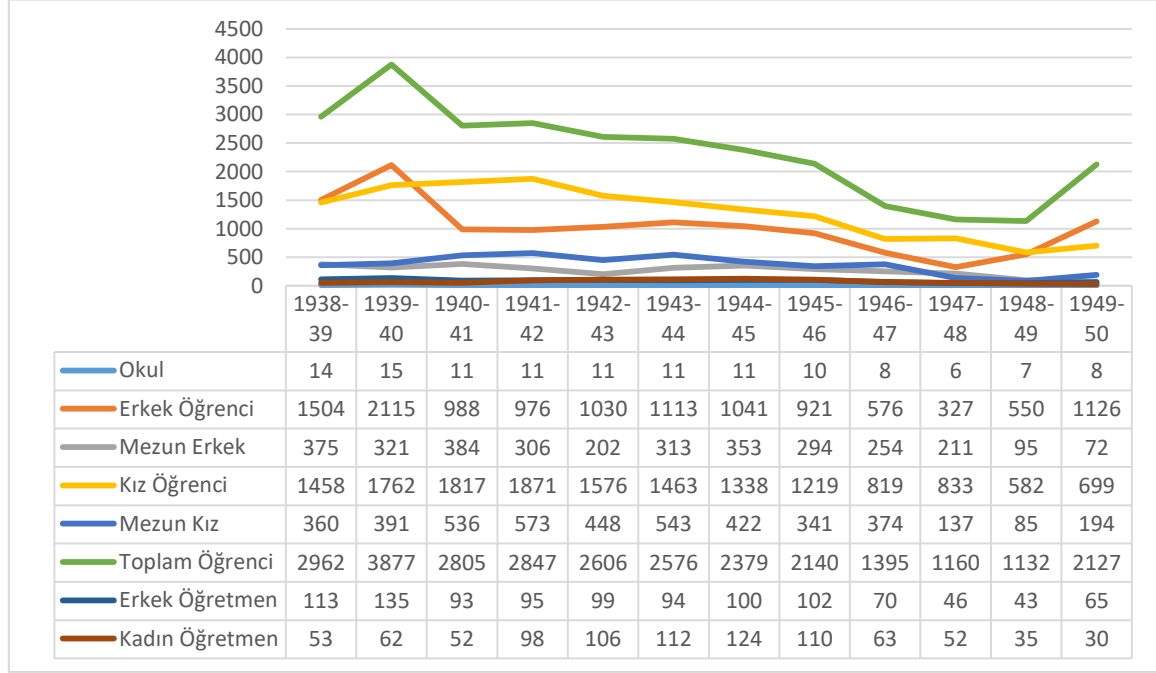
¹⁰ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Kız ilk öğretmen okullarının mesleki sınıfları haftalık ders saatleri yekunu hakkında”, S. 146, 16.11.1939, s. 229.

¹¹ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Kız Öğretmen Okulları haftalık ders saatleri yekunu hakkında”, S. 155, 22. 11. 1939, s. 261.

¹² *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “İlk Öğretmen Okulları müfredat programlarının değiştirilen şekilde bastırılması h.” S. 112, 26.09.1938, s. 341.

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Edebiyat	3	2	2
Pedagoji	-	2	1
Psikoloji	2	2	-
Terbiye Tarihi	-	-	2
Tedris Usulü ve Tatbikat	-	2	7
Sosyoloji	-	-	2
Tarih	2	2	2
Coğrafya	2	1	2
Matematik	4	4	1
Fizik-Kimya	4	4	-
Tabii İlimler ve Sağlık Bilgisi	2	2	3
Okul Sağlık Bilgisi	-	-	1
Yabancı Dil	3	2	-
Jimnastik	1	1	1
Resim	1	1	1
Elişi	2	1	1
Müzik	1	1	1
Askerlik	2	2	2
Toplam	29	29	29

Grafik 1. İlk Öğretmen Okullarının Okul, Öğrenci, Öğretmen Sayıları¹³

1938-39 öğretim yılı istatistiklerine göre Adana, Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Edirne, Erzurum, İstanbul, İzmir, Konya, Trakya ve Sivas'ta, üçü köy okulu olmak üzere toplam 14 İlk Öğretmen Okulu bulunmaktadır. Bu okullarda 2.962 öğrenci öğrenim görmekte olup, 113 erkek ve 53 kadın öğretmen görev yapmıştır. 1939-40 yılı istatistiklerine göre Eskişehir, İzmir, Kastamonu ve Kırklareli'ndeki köy öğretmen okulları ile toplam 15 İlk Öğretmen Okulu öğretime devam etmiştir. Bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı 3.877'ye ulaşmış ve böylece grafikte incelenen 12 yıllık dönem içerisindeki en yüksek öğrenci sayısına ulaşılmıştır. Bir sonraki öğretim yılında ise köy okullarının istatistiklerde İlk Öğretmen Okulları kapsamında gösterilmediği ve Köy Enstitülerinin açıldığı görülmektedir. 1948-1949 yılında yedi İlk Öğretmen Okulunda toplam 1.132 öğrenci öğrenim görmüş; 43 erkek ve 35 kadın öğretmenin görev yapmıştır. Bu veriler, okul, öğrenci ve öğretmen sayılarının önceki yıllara kıyasla önemli ölçüde azaldığını göstermektedir.

¹³ 1938-1939 Maarif İstatistiği, s.11, 387, 421; 1939-1940 Maarif İstatistiği, s. 11, 385, 426; 1940-1941 Maarif İstatistiği, s. 393, 444; Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966, s. 41; 1941-1942 Maarif İstatistiği, s. 15, 401, 458; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943, s. 408-409, 474; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944, s. 6-7, 82; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945, s. 6-7, 86; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946, s. 6-7, 98; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947, s. 4-5, 96; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948, s. 3, 128; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949, s.5, 154; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950, s. 5, 168. Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966 istatistiklerinde öğretmen okullarının orta kısmındaki öğretmenlerin toplamı mesleki ve teknik düzeydeki ilk öğretmen okullarına eklenmediğinden grafikteki öğretmen sayılarındaki veriler ilgili öğretim yılları istatistikindeki öğretmen durumları incelenerek yazılmıştır.

2. Meslek Öğretmen Okulları

Teknik Öğretmen Okulları olarak da adlandırılan Kız Meslek Öğretmen Okulları, ilkokul, ortaokul, kız sanat okulları ve kız enstitülerine öğretmen yetiştirmektedir. Okul, biri ilkokul ve ortaokullara biçki-dikiş ve ev idaresi derslerini okutacak öğretmenleri yetiştiren ve öğrenim süresi iki yıl olan; diğeri kız enstitüleri ve kız sanat okullarına meslek dersleri öğretmeni yetiştiren ve öğrenim süresi bir yıl olan iki bölümden oluşmaktaydı. Öğrenciler okula ücretli ve ücretsiz yatılı veya ücretli gündüzlü olmak üzere üç farklı şekilde öğrenci kaydedilmekteydi.¹⁴ 1940 yılında, Ankara Kız Meslek Öğretmen Okulunun ortaokullarda kadınlık dersleri öğretmeni yetiştiren iki yıllık ile bölümü Kız Enstitülerine uygulamalı ders öğretmeni yetiştiren üç yıllık kısmının birleştirilmesine karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda, iki yıllık eğitim süresinde öğrencilere gerekli mesleki becerilerin kazandırılmadığı gerekçesiyle ortaokul öğretmenliği bölümü üç yıllık programa tabi tutulmuştur. Her iki bölümün birleştirilmesi ve ortaokul öğretmenliği bölümündeki ikinci sınıf öğrencilerinden, o yılki sınavlarda başarılı olanlarının diploma almak veya bir yıl daha öğrenim görmek arasında tercih yapabilmelerine imkân tanınması uygun görülmüş ve karar Bakanlık makamının onayına sunulmuştur.¹⁵

Tablo 3. 1938-1939 yılından itibaren Kız Meslek Öğretmen Okulu nakış, çamaşır, çiçek, resim ihtisas şubeleri ile moda şubelerinin haftalık ders programları¹⁶

Dersler	Nakış		Çamaşır		Çiçek		Resim		Moda	
	Sn.1	Sn.2	Sn.1	Sn.2	Sn.1	Sn.2	Sn.1	Sn.2	Sn.1	Sn.2
Biçki-dikiş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ev idaresi-	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Yemek pişirme ve tatbikatı										
Mesleki Resim	6	6	6	6	6	6	22	21	4	4
Çamaşır	2	2	20	19	-	-	-	-	2	2
Nakış	20	19	2	2	2	2	6	6	2	2
Çocuk bakımı-	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Hıfzıssıhha										
Edebiyat	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Psikoloji-	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Pedagoji										
Yabancı Dil	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

¹⁴ Türkiye Okulları Kılavuzu, s. 35.

¹⁵ Talim ve Terbiye Kurul Kararları, “Ankara Kız Meslek Öğretmen Okulunun iki ve üç yıllık kısımlarının birleştirilmesi hakkında”, S. 42, 11.03.1940, s. 109.

¹⁶ Talim ve Terbiye Kurul Kararları, “Kız Ertik Öğretmen Okulu nakış, çamaşır, çiçek, resim ihtisas şubeleri ile moda şubelerinin haftalık ders cetvelleri hakkında”, S. 142, 7.12.1938, s. 573-574.

Askerlik	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Çiçek	-	-	-	-	20	19	-	-	6	5
Moda	-	-	-	-	-	-	-	-	14	14
Toplam	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40

Kız Meslek Öğretmen Okulunun müfredat ve ders programında ev idaresi-yemek pişirme ve tatbikatı ile çocuk bakımı ve hıfzısıhha dersleri grup dersi olarak yer almasına rağmen, bu derslerin farklı öğretmenler tarafından okutulması not vermede karışıklığa sebep olmuştur. Bu nedenle, Meslek ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünün söz konusu derslerin iki ayrı ders olarak düzenlenmesi ve her bir ders için ayrı not verilmesi yönündeki teklifi kabul edilmiştir.¹⁷

1941 yılında haftalık 40 ders saatinin 39 saate indirilmesi amacıyla, cumartesi günleri öğleden sonraya ders bırakılmaması için aşağıdaki derslerin her birinden birer saat azaltılması kararlaştırılmıştır: Birinci sınıfta biçki-dikiş, moda, ev idaresi-yemek pişirme, nakış, çamaşır, yapma çiçek, mesleki resim; ikinci sınıfta ise bütün şubelerde ev idaresi ve yemek pişirme tatbikatı dersi.¹⁸ 1942 yılında Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü tarafından Ankara Kız Meslek Öğretmen Okulunda bulunan biçki-dikiş, moda, çiçek, çamaşır, nakış, ev idaresi-yemek pişirme, mesleki ve tezyini resim ile çocuk bakımı gibi müstakil ihtisas şubelerinin ülke ihtiyaçları doğrultusunda birleştirilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda şubelerin; moda-çiçek, çamaşır-nakış, mesleki ve tezyini resim, dikiş-biçki, ev idaresi-yemek pişirme, çocuk bakımı ihtisasları şeklinde yeniden yapılandırılması öngörülmüştür. İkinci ders yılı sonunda, grup derslerinden birinde üstün yetenek gösteren öğrencilerin öğretmenler kurulu tarafından belirlenerek üçüncü sınıfta yalnızca başarılı oldukları derslere yönelik ihtisas alanlarına yönlendirilmesine kararlaştırılmıştır. Bu düzenlemeye göre hazırlanan ders programları ile moda şubesinin moda, çiçek; çamaşır-nakış şubesinin ise çamaşır ve nakış ihtisaslarına ilişkin müfredat programları uygun görülmüş ve Bakanlığa arz edilmesine karar verilmiştir.¹⁹ 1947-1948 öğretim yılı başından itibaren uygulanmaya başlanan Kız Teknik Öğretmen Okulu uzmanlık şubelerine ait ders programında, birinci sınıftaki Aile Hukuku dersinin kaldırılması ve bu şekilde boşalan ders saatlerinin Ev idaresi-Yemek Pişirme şubesinde kimya dersine, diğer şubelerde ise serbest mesaiye ayrılması önerilmiştir. Ayrıca, Biçki-Dikiş ve Çocuk Bakımı uzmanlık şubelerindeki öğrencilere dördüncü sınıfta okutulan Çocuk Bakımı müfredatının birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflara dağıtılması teklif edilmiştir. Bu doğrultuda birinci sınıfta haftada 16 saat biçki-dikiş ve 4 saat çocuk bakımı; ikinci sınıfta 17 saat biçki-dikiş ve 4 saat çocuk bakımı, üçüncü sınıfta 30 saat biçki-dikiş ve 4 saat çocuk bakımı, dördüncü sınıfta 2 saat çocuk eğitimi ve 2 saat teorik çocuk bakımı, 24 saat pratik çocuk bakımı derslerinin okutulması

¹⁷ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Kız Ertik Öğretmen Okulu Ev idaresi-Yemek pişirme ve tatbikatı dersleri hakkında”, S. 34, 3.3.1939, s. 282; *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Kız Ertik Öğretmen Okulu Çocuk Bakımı ve Hıfzısıhha dersleri hakkında”, S. 45, 3.4.1939, s. 350.

¹⁸ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Kız Meslek öğretmen okulundaki haftalık mesainin azaltılması hakkında”, S. 101, 2.08.1941, s. 239.

¹⁹ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Kız Meslek Öğretmen okulunun ihtisas şubeleri ve ders dağıtım cetveli hakkında”, S. 351, 12.12.1942, s. 586.

öngörülmüştür. Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü tarafından hazırlanan bu düzenlemeye ilişkin teklif Bakanlığa sunulmuştur.²⁰

1937 yılına kadar Türkiye’de sanat okullarında atölye ve meslek derslerini okutacak öğretmenleri yetiştiren müstakil bir kurum bulunmamaktaydı. Osmanlı döneminden devralınan sanat okulları, diğer meslek okullarıyla karşılaştırıldığında, valiliklerden Millî Eğitim Bakanlığına devredildikleri döneme kadar öğretmen ihtiyacının karşılanması bakımından yetersiz kalmıştır. Bu il özel idareleri tarafından sanat öğretimiyle görevlendirilen kişilerin çoğunluğu, mesleki eğitimlerini uygulama yoluyla edinmiş kişilerden oluşmaktaydı.

Uzman raporlarında da belirtildiği üzere, sanat okullarının Türkiye’nin sanayi ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek bir yapıya kavuşturulabilmesi için meslek dersleri ve atölye öğretiminin, teorik ve pratik alanlarda sistemli yöntemlerle yetişmiş öğretmenlere bırakılması gerekli görülmüştür. Avrupa’ya sanat öğretmeni yetiştirmek amacıyla öğrenci gönderilmesinin sayıca yetersiz olması ve yüksek maliyet gerektirmesi medeniyle, öğretmenlerin yurt içinde mevcut imkânlardan yararlanarak yetiştirilmesi yolu tercih edilmiştir. Bu doğrultuda, 1937-1938 öğretim yılında Ankara Bölge Sanat Okulu bünyesinde Erkek Meslek Öğretmen Okulu açılmış, daha sonra okul yeni binasına taşınmıştır. Okulda tesviyecilik, demircilik, dökümcülük, modelcilik, motorculuk, elektrikçilik, radyoculuk, marangozluk, dülgercilik, taşçılık, sıvacılık ve sıhhi tesisatçılık sanat şubeleri bulunmaktaydı. Okula; erkek sanat, yapı ve köy enstitülerinden mezun olan²¹ mezun oldukları enstitülerin öğretmenler kurullarınca aday gösterilen, 24 yaşını geçmeyen ve giriş sınavında başarılı olan öğrenciler kabul edilmiştir. Öğrencilerin, mezun oldukları enstitülerde öğrenim gördükleri ilgili sanat şubesini Meslek Öğretmen Okulunda da takip etmek zorunlu tutulmuştur. Okuldaki öğretim teorik ve pratik olmak üzere iki bölümden oluşmaktaydı. Teorik öğretim dersane, laboratuvar ve koleksiyon yerlerinde gerçekleştirilirken, pratik öğretim okullarda yürütülmekteydi.²²

1934-35 öğretim yılında Kız Meslek Öğretmen, 1937-38 öğretim yılında ise Erkek Meslek Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu okulların öğretim süreleri, 1946-1947 öğretim yılında Erkek Meslek Öğretmen Okulunda, 1947-1948 öğretim yılında ise Kız Meslek Öğretmen Okulunda öğretim süreleri üç yıldan dört yıla çıkarılmış ve okullara yüksekokul statüsü kazandırılmıştır.²³ Tablo 4’te Erkek Meslek Öğretmen Okulunun ağaç işleri, demir işleri ve

²⁰ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Kız Teknik Öğretmen Okulu Uzmanlık Şubelerine ait ders dağıtma cetvellerinde değişiklik yapılması hakkında”, S. 22, 10.02.1948, s. 87.

²¹ Köy Enstitüsü mezunlarından sanat öğretmeni yetiştirilmek üzere bu yılda Erkek Teknik Öğretmen Okulu’nun yapıcılık, demircilik ve marangozluk bölümlerine 3’er öğrenci alınacaktır. Bu amaçla Köy Enstitüsü öğretmenler kurulunca Enstitü mezunlarından sınava girecek adayların 24 yaşından büyük olmamaları, Hasanoğlu Köy Enstitüsünde bulunmaları, sınavların matematik, Türkçe, mesleki resim, meslek teknolojisi ve atölyeden yapılması şartları bulunmaktadır. Sınav komisyonları Teknik Öğretmen Okulu, Yapı Enstitüsü ve Hasanoğlu Köy Enstitüsü öğretmenlerinden seçilecek kimselerden oluşacak ve adı geçen Enstitüde yapılacaktır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Yer Bilgisi: 126-602-23, Kurum: 180-9-0-0/Genel, 24.12.1949.

²² *Erkek Teknik Öğretim*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1949, s. 25, 27.

²³ *Milli Eğitimde 50. Yıl, 1923-1973*, s. 10; 1947-1948 öğretim yılı başında ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileri derslere eski programa göre devam ederek “Kız Meslek Öğretmen Okulu” diploması alacaktır. Bunlardan veya 1947 mezunlarından isteyen öğrenciler dördüncü sınıfta birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda okumadıkları dersleri ve müfredat programlarını içeren özel bir programa göre yetiştirilerek

tesviye şubelerine ait ders programlarının sınıflara göre dağılımı ve haftalık ders saatleri gösterilmektedir.

Tablo 4. *Erkek Meslek Öğretmen Okulu Ağaç İşleri ile Demir İşleri ve Tesviye Şubesinin Ders Programı*²⁴

Ağaç İşleri	I	II	III	Demir İşleri ve Tesviye	I	II	III
Türkçe ve Edebiyat	2	2	2	Türkçe ve edebiyat	2	2	2
Resim	6	8	8	Resim	6	6	6
Umumi Teknoloji	1	1	1	Makine elemanı (umumi teknoloji)	1	1	1
Atölye Teknolojisi	1	1	1	Atölye teknolojisi	1	1	-
Fizik	2	2	2	Fizik	2	2	2
Umumi ve Sınai Kimya	2	2	-	Umumi ve sınai Kimya	2	2	-
Matematik	2	2	2	Matematik	4	4	4
Mekanik ve Tatbiki Makine	-	2	2	Mekanik ve tatbiki makine	-	3	3
Malzeme	1	1	-	Malzeme	1	1	-
İşletme Bilgisi	-	-	2	İşletme Bilgisi	-	-	2
Yabancı Dil	3	2	3	Yabancı Dil	3	2	3
Sosyoloji ve Ekonomi	-	-	2	Sosyoloji ve İktisat	-	-	2
Umumi ve Mesleki Psikoloji	-	1	1	Umumi ve mesleki psikoloji	-	1	1
Umumi ve Mesleki Pedagoji	-	1	1	Umumi ve mesleki pedagoji	-	1	1

ders yılı sonunda gerçekleştirilen sınavı başaranlara “Kız Teknik Öğretim Okulu Diploması” verilecektir. *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Kız Meslek Öğretmen Okulu teşkilatı ve dersleri hakkında”, S. 256, 9.08.1947, s. 612; Erkek Meslek Öğretmen okulu ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinden isteyenler öğrenimlerini eski programa göre tamamladıktan sonra açılacak özel sınıfta fark derslerini tamamlayarak öğretim sonunda yapılan sınavda başarılı olanlar Erkek Teknik Öğretmen Okulu mezunu sayılacaktır. Erkek Meslek Öğretmen okulunu önceden bitirip hiç ara vermeden sanat okullarında veya enstitülerinde öğretmenlik yapmış olanlardan isteyenler yukarıdaki şartı yerine getirip öğrenimlerini tamamlayacaktır. Erkek Sanat Enstitülerinden, yapı usta okulları ikinci devrelerinden veya bu derecedeki meslek okullarından mezun olup en az dört ders yılı bu okullarda başarılı öğretim ödevi yapmış olanlardan isteyenler Erkek Teknik Öğretmen okulunun birinci ve ikinci sınıflarında okunan derslerden başarı ile sınav verdiklerinde üçüncü sınıfa öğrenci kabul edilecektir. *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Erkek Meslek Öğretmen Okulu teşkilatının genişletilmesi suretiyle yüksek okul haline getirilmesi”, s.360, 22.08.1946, s. 662.

²⁴ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Erkek Ertik Öğretmen Okulunun müfredat programı hakkında”, S. 11, 12.1.1939, s. 35-36.

Umumi ve Mesleki Tedris Usulü	-	1	2	Umumi ve mesleki tedris usulü	-	1	2
Atölye, ders tatbikatı-laboratuvar	-	-	12	Atölye, ders tatbikatı-laboratuvar	-	-	12
Mesleki Sağlık Bilgisi	-	-	1	Mesleki Sağlık Bilgisi	-	-	1
Askerlik	2	2	2	Askerlik	2	2	2
Atölye	22	16	-	Atölye	20	15	-
Toplam	44	44	44	Toplam	44	44	44

Tablo 4'te Erkek Meslek Öğretmen Okulu'nun üç sınıflı Ağaç İşleri ile Demir İşleri ve Tesviye şubelerinin haftalık ders saatleri gösterilmiştir. Her iki şubede toplam haftalık ders saati 44 olmakla birlikte resim, matematik, mekanik ve tatbiki makine, atölye derslerinin haftalık ders saatleri sınıflara göre farklılık göstermektedir. 1942 yılına ait Meslek Öğretmen Okulu Ağaç İşleri şubesinin haftalık ders programında da toplam ders saati 44 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, Tablo 4'te yer alan ders saatleri ile 1942 yılı ders programı arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre, Tablo 4'te Ağaç İşleri şubesinin birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarında Matematik dersine haftada 2 saat ayrılırken, 1942 yılı programında bu süre 4 saat olarak belirlenmiştir. Resim dersi, Tablo 4'te ikinci ve üçüncü sınıflarda 8 saat olarak gösterilirken, 1942 yılı programında aynı sınıflarda 6 saat olarak uygulanmıştır. Atölye dersinin süresi ise Tablo 4'te birinci sınıfta 22 saat iken, 1942 yılı programında 20 saat olarak belirlenmiştir.²⁵

1940 yılında Mesleki ve Teknik Tedrisat Dairesi, Ankara Erkek Meslek Öğretmen Okulunda açılması planlanan Elektrikçilik şubesine ait ders programı ile şubeye özgü ihtisas derslerinin müfredat programının kabul edilmesini talep etmiştir.²⁶

Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü ise 1942 yılında, Marangozluk şubesinde uygulanan Matematik müfredat programının seviyesinin öğrencinin Fizik ve Mekanik gibi dersleri kavramaları açısından yetersiz kaldığını belirtmiştir. Bu nedenle, Marangozluk şubesinde de Demircilik şubesine ait Matematik müfredat programının uygulanmasını Vekillik makamına teklif etmiştir.²⁷

Ankara'da Müzik Öğretmen Okulu, ilkokul mezunları arasından ses özellikleri uygun ve müzik öğretmenliği yapabilecek kabiliyete sahip öğrencileri yetiştirmek amacıyla altı yıllık öğrenim süresiyle açılmıştır. Ortaokul ve liselerin çeşitli sınıflarından bu okula girmek isteyen öğrencilerin ise Müzik Öğretmen Okulunda okutulan ve ortaokul ile liselerde yer almayan meslek derslerinden oluşan giriş sınavında başarılı olmaları gerekmektedir.²⁸

²⁵ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, "Erkek Teknik Öğretmen okulu marangozluk şubesinde tatbik edilecek matematik programı hakkında", S. 354, 12.11.1942, s. 597.

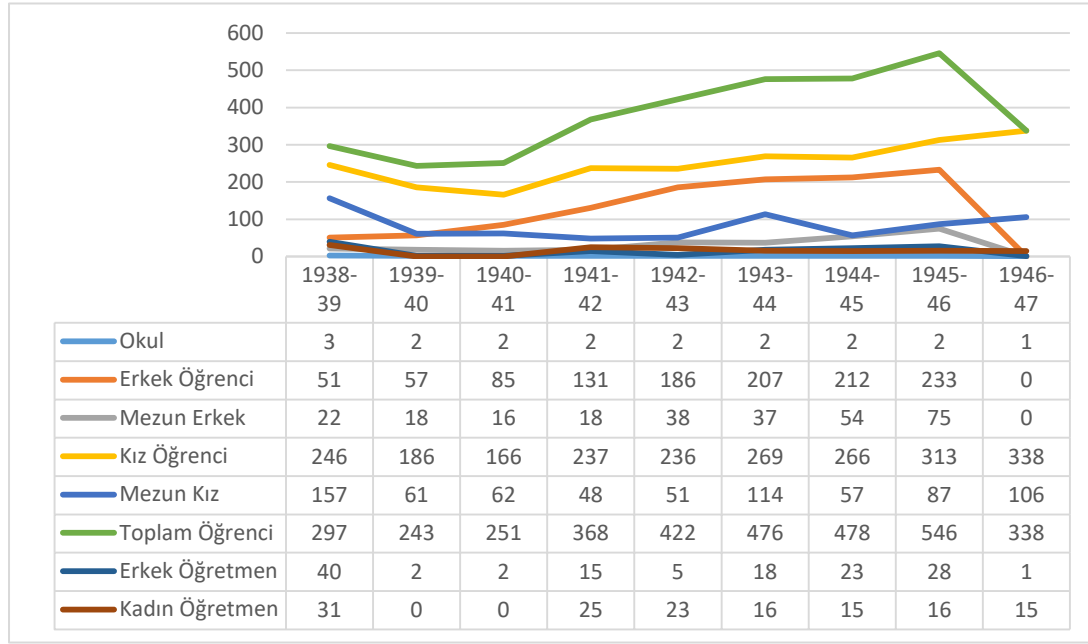
²⁶ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, "Ankara Erkek Meslek Öğretmen Okulu'nda açılacak Elektrikçilik şubesi hakkında", S. 143, 8.08.1940, s. 556.

²⁷ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, "Erkek Teknik Öğretmen okulu marangozluk şubesinde tatbik edilecek matematik programı hakkında", S. 354, 12.11.1942, s. 596.

²⁸ *Türkiye Okulları Kılavuzu*, s. 22.

1938-1939 öğretim yılında, yalnızca müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla faaliyet gösteren Müzik Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye Enstitüsünde yeni inşa edilen binasına taşınmıştır. Gazi Terbiye Enstitüsünde eğitim faaliyetlerini sürdürecektir olan okul lise ve öğretmen okulu mezunları arasından sınavla belirli bir müzik düzeyine sahip olduğu tespit edilen öğrencileri kabul etmiştir. Okulda çalgı eğitimi kapsamında piyano ve keman dersleri verilmiştir.²⁹

Grafik 2: Meslek Öğretmen Okullarının Okul, Öğrenci, Öğretmen Sayıları³⁰

1938-1939 öğretim yılında Ankara Müzik Öğretmen Okulu, Ankara Kız Meslek Öğretmen Okulu ve Ankara Erkek Meslek Öğretmen Okulunda toplam 297 öğrenci öğrenim görmekte ve 40 erkek, 31 kadın öğretmen görev yapmaktaydı. 1940-1941 öğretim yılında ise Ankara Kız ve Erkek Meslek Öğretmen Okullarındaki öğrenci sayılarında önceki öğretim yılına göre artış görülmüş ve toplam öğrenci sayısı 251'e ulaşmıştır. Bu okullarda, önceki öğretim yılında olduğu gibi, 2 erkek öğretmen görev yapmıştır. 1941-1942 öğretim yılında öğrenci sayısının 368'e yükseldiği görülmektedir. Aynı dönemde 15 erkek ve 25 kadın öğretmenin görev yapması, önceki iki öğretim yılına kıyasla öğretmen sayısında da artış yaşandığını

²⁹ Hasan Ali Yücel, *Türkiye'de Ortaöğretim*, Milli Kütüphane Basımevi, Birinci Baskı, Ankara, 1994, s. 523. Aynı yıllarda Ankara Müzik Öğretmen Okulu Konservatuvar idare heyeti kadrosundaki Temsil Bölümü Şefliği ünvanının Mühassıs Mütercimliği olarak değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Yer Bilgisi: 82-20-5, Kurum: 30-18-1-2/ Kararlar Daire Başkanlığı (1928-), 21.03.1938.

³⁰ 1938-1939 *Maarif İstatistiği*, s.11, 387, 421; 1939-1940 *Maarif İstatistiği*, s. 11, 385, 426; 1940-1941 *Maarif İstatistiği*, s. 401, 445; *Milli Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 41; 1941-1942 *Maarif İstatistiği*, s. 15, 409, 458; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943*, s. 12, 417, 474; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943*, s. 15, 83; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945*, s. 17, 87; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946*, s.17, 99; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947*, s.11, 97.

göstermektedir. 1945-1946 öğretim yılında ise 313'ü kız olmak üzere toplam 546 öğrenci ile incelenen öğretim yılları içerisindeki en yüksek öğrenci sayısına ulaşılmıştır. Bu öğretim yılında 28 erkek ve 16 kadın öğretmen görev yapmıştır. 1946-1947 öğretim yılı istatistikleri incelendiğinde, Ankara Erkek Meslek Öğretmen Okulunun, sonraki yıllarda ise Kız Meslek Öğretmen Okullarının eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmediği görülmektedir. Bu yılda öğrenim gören 338 kız öğrencinin 106'sı mezun olmuştur. Aynı öğretim yılında 1 erkek ve 15 kadın öğretmen görev yapmıştır.

3. Köy Enstitüleri

1936-1937 öğretim yılında köy eğitmen projesinin ilk uygulaması Eskişehir Çifteler'de gerçekleştirilmiştir. Askerlik hizmetini onbaşı veya çavuş rütbesinde tamamlayan köy gençleri, kısa süreli bir eğitimden geçirildikten sonra kendi köylerinde eğitmen olarak görevlendirilmiştir. Bu ilk uygulamadan elde edilen sonuçların olumlu değerlendirilmesinin ardından Köy Eğitmenler Kanunu çıkarılmıştır. Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'ın hazırlattığı program doğrultusunda, deneme amacıyla Eskişehir Çifteler' de (1937), İzmir Kızıllıçlı' da (1937), Kırklareli Kepirtepe' de (1938) ve Kastamonu Gölköy'de (1938) köy öğretmen okulları açılmıştır. Bu kurumlarda, Köy Enstitüleri kuruluşuna kadar bağımsız olarak eğitmenler yetiştirilmiştir. 1936 yılında Saffet Arıkan tarafından İlköğretim Genel Müdürlüğüne getirilen İsmail Hakkı Tonguç ile 1938 yılında Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in ortak çabalarıyla eğitmen projesi, Köy Enstitüsü projesine dönüştürülmüştür.³¹

Köy Enstitülerinin kuruluşunu sağlayan yasal düzenlemenin temeli, 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen 3803 sayılı “*Köy Enstitüleri Kanunu*” ile atılmıştır. Kanunda, köy öğretmeni ve köyün ihtiyaç duyduğu meslek erbabını yetiştirmek amacıyla, tarım işlerine elverişli arazisi bulunan bölgelerde köy enstitülerinin açılması öngörülmüştür. Öğrenim süresi en az beş yıl olan enstitülere, tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş, sağlıklı ve sağlam köylü çocukların kabul hükmüne bağlanmıştır. Enstitülerde öğrenimlerini tamamlayarak öğretmen atanana ise Bakanlık tarafından gösterilen köylerde eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmek üzere yirmi yıl çalışma yükümlülüğü getirilmiştir.³²

Günde sekiz saatlik çalışma esasının uygulandığı Köy Enstitülerinde, günlük ders saati 45 dakika olarak belirlenmiştir. Ek olarak, sabah ve akşam vakitlerinde en az birer saatlik sürelerde “Etüt” ve “Mütalâa” çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca uygun görülen zamanlarda, “Ders Dışı Çalışmalar” ve “Çeşitli Kurs ve Kitap Okuma” gibi çeşitli etkinliklerde düzenlenmiştir. Her cumartesi günü akşamı ise bir sınıf veya küme tarafından hazırlanan müsamereye bütün öğrenciler, okul personeli ve halk katılmıştır.³³

1943 yılında Köy Enstitülerinin sağlık kolları açılmıştır. Bu düzenlemeyle, üçüncü sınıf öğrencileri arasından istekli olanların iki yıllık eğitimlerinin ardından köylerde gezici sağlık memuru olarak görevlendirilmelerine imkân sağlanmıştır.³⁴ Köy Enstitülerinde sırasıyla dört farklı öğretim programı uygulanmıştır. Bunlar; 1943 yılına kadar öğretmenler kurulu tarafından

³¹ TDV İslam Ansiklopesi, “Köy Enstitüsü”, s. 238.

³² Resmî Gazete, “Köy Enstitüleri Kanunu”, 22.4.1940, S. 4491, s. 13682-13683.

³³ Cavit Binbaşıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, s.555.

³⁴ Yıldız Kurtuluş, *Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç*, Güldiken Yayınları, Ankara 2001, s. 54.

hazırlanarak Bakanlığın onayına sunulan program, 1943 programı, 1947 programı ve 1952 yılında İlköğretmen Okulları programıyla birleştirilen programdır. Bu programlar arasında Köy Enstitülerinin eğitim anlayışını esas olarak yansıtan program 1943 yılında hazırlanan ve uygulamaya konulan program olmuştur.³⁵ 1943 programında ders ve çalışmalar; kültür dersleri (haftada 22 saat), ziraat dersleri ve çalışmaları (haftada 11 saat), teknik dersler ve çalışmalar (haftada 11 saat) olmak üzere üç ana gruba ayrılmıştır. 1947 yılında öğretim programında yapılan değişiklikle kültür derslerine ayrılan süre artırılmış; teknik dersler ise “atölye dersleri” olarak adlandırılarak öğretim yılının yaklaşık üçte birlik bölümünün bu alana ayrılması öngörülmüştür. 1953 yılında ise kültür ve meslek derslerine daha fazla ağırlık verilerek bu derslerin haftalık saatleri artırılmıştır.³⁶ 27 Ocak 1954 tarihinde kabul edilen 6234 sayılı “Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun” ile Köy Enstitüleri ve İlköğretmen Okulları, “İlköğretmen Okulları” adı altında birleştirilmiştir. Ayrıca, bu okullara her yıl kabul edilecek öğrencilerin %75’inin köy ilkokulu mezunlarından olması şartı getirilmiştir. Kanunun geçici maddelerinde ise Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenlerin, kanunun yürürlüğe girmesinden sonra İlköğretmen Okullarından mezun olan öğretmenlere ilişkin hükümlere tabi olmaları başta olmak üzere çeşitli düzenlemelere yer verilmiştir.³⁷ 1954 yılına kadar Türkiye genelindeki 21 Köy Enstitüsünden 16.400 öğretmen, 8.756 eğitimci ve 7.300 sağlık memuru yetiştirilmiştir.³⁸

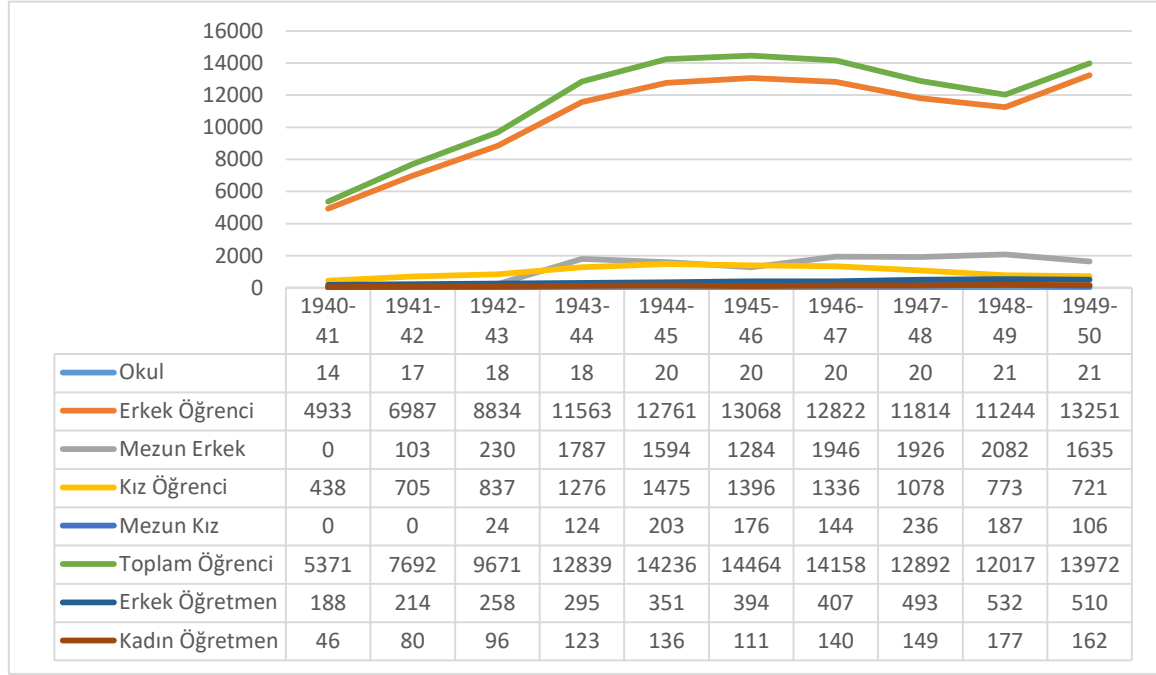
³⁵ Cavit Binbaşıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2009, s.554.

³⁶ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, s. 244.

³⁷ Resmî Gazete, “Köy enstitüleri ile ilköğretmen okullarının birleştirilmesi hakkında Kanun” 4 Şubat 1954, S. 8625, s. 8093.

³⁸ Erol Kapluhan, “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 26, Temmuz-2012, s. 185.

Grafik 3: Köy Enstitülerinin Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları³⁹

1940-1941 öğretim yılında 438'i kız olmak üzere toplam 5.371 öğrenci öğretim görmektedir ve 188 erkek ile 46 kadın öğretmen görev yapmaktaydı. 1941-1942 yılından sonraki dönemde okul sayılarında önemli değişiklik görülmezken, öğrenci ve öğretmen sayılarının giderek arttığı görülmektedir. 1948-1949 yılında 21 Köy Enstitüsünde öğrenim gören öğrenci sayısı, önceki yıllara kıyasla 12.017'ye gerilerken, öğretmen sayısı 532 erkek ve 177 kadın olmak üzere toplam 709'a yükselmiştir. 1949-1950 öğretim yılında ise öğrenci sayısı bir önceki yıla göre artarak 13.972'ye ulaşmış; buna karşılık öğretmen sayısı 510 erkek ve 162 kadın olmak üzere toplam 672'ye gerilemiştir.

4. Erkek Orta Sanat Okulları ve Enstitüleri

Erkek sanat okulları ile erkek sanat enstitülerinin temelini oluşturan kurumların kuruluş süreci, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. 1861 yılında Niş Valisi Mithat Paşa tarafından, öksüz ve yetim çocukların yeniden hayata kazandırılıp meslek sahibi olmaları amacıyla bir ıslahhane açılmıştır. Mithat Paşa, 1864 yılında Tuna Valiliğine atanmasının ardından Rusçuk ve Sofya'da iki ıslahhane daha kurmuştur. 1885 yılından itibaren sanayi okulları olarak da anılan ıslahhaneler, 1913 yılına kadar ıslahhane komisyonlarının karar ve yönlendirmeleri doğrultusunda idare edilmiştir. 1913 yılında "İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu"nun

³⁹ 1940-1941 Maarif İstatistiği, s. 399, 445; 1941-1942 Maarif İstatistiği, s. 407, 459; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943, s. 414-415, 475; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944, s. 12-13, 83; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945, s. 14-15, 87; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946, s. 14-15, 99; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947, s.11, 97; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948, s. 13, 129; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949, s. 15, 155; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950, s. 17, 169.

yayımlanmasıyla sanayi okullarının giderleri il özel idarelerinin bütçelerinden karşılanmaya başlanmıştır. Böylece ıslahhanelerin komisyonlarla olan idari ilişkisi sona ermiş; ancak Millî Eğitim Bakanlığı bu okulların yönetim ve eğitim faaliyetleriyle yeterince ilgilenememiştir.⁴⁰ Yönetmelik ve programları hazırlanmış olmasına rağmen, öğretim programları ve giderlerin iller tarafından belirlenmesi nedeniyle okullar arasında mesleki öğretimin ihtiyaçlarını gözetemeyen bir birlik sağlanamamıştır.⁴¹

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de 15 erkek sanayi okulu bulunmakta ve bunların 9'u Millî Eğitim Bakanlığına devredilmiş durumdaydı. Bu okulların bir kısmının ilköğretim, bir kısmının ise ortaokul düzeyinde olması nedeniyle uygulanan öğretim programları birbirinden farklılık göstermekteydi.⁴² 1927 yılında bu okullar, ilköğretime dayalı beş yıllık meslek okulları hâline getirilmiştir. Öğretim süreleri ve programlarının farklılık göstermesi üzerine Maarif Vekâleti tarafından ortak bir program hazırlanarak okullar arasında birlik sağlanmıştır. Beş yıllık erkek sanat okullarının ilk üç sınıfı "Erkek Orta Sanat Okulu", dördüncü ve beşinci sınıfları ise "Erkek Sanat Enstitüsü" olarak iki kısma ayrılmıştır.⁴³ Erkek Orta Sanat Okullarına 13-17 yaş arasındaki ilköğretim mezunları; Erkek Sanat Enstitülerine Erkek Orta Sanat Okulu ile ortaokul mezunlarından 19 yaşını geçmemiş öğrenciler sınavsız olarak kabul edilmiştir. Okullarda günlük çalışma süresi dört saat ders ve dört saat atölye uygulaması olmak üzere toplam sekiz saat olarak düzenlenmiştir. Erkek Orta Sanat Okullarının birinci sınıfındaki öğrenciler, birer kanaat dönemi boyunca tesviye, demir ve marangozluk atölyelerinde çalıştırılarak farklı meslekler hakkında bilgi edinmeleri ve kendilerine uygun sanat alanını belirlemeleri sağlanmıştır. Öğrencilerin meslek alanlarına ayrılması ise başarı durumları ve ilgili alana yönelik ilgileri doğrultusunda ikinci sınıfın öğretim yılının ilk haftasında gerçekleştirilmiştir.⁴⁴ Sanat okullarında öğretim programları ve öğrencilerin sınıflara dağılımı, zamanın yarısının mesleki ve genel teorik derslere, diğer yarısının ise ilgili şubelerde gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasına yönelik atölye çalışmalarına ayrılacağı şekilde düzenlenmiştir.⁴⁵ Erkek Teknik Okulunun makine, elektrik ve yapı şubelerine öğrenci hazırlamak amacıyla Erkek Sanat Enstitüleri ve Yapı Usta Okullarının beşinci sınıflarına paralel hazırlık sınıfları oluşturulmuştur.⁴⁶ Yapı ve Erkek Sanat Enstitülerindeki hazırlık sınıflarının ders programı ile kimya, aritmetik, cebir, geometri, trigonometri, fizik ve mekanik derslerinin

⁴⁰ *Türkiye'de 100 Yıllık Mesleki ve Teknik Öğretim*, MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı Yayınları, Ankara 1961, s. 6.

⁴¹ Reşat Özalp, *Rakamlarla Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim, Orta Dereceli Okullar*, Maarif Basımevi, Ankara 1956, s. 50-51.

⁴² *Türkiye'de 100 Yıllık Mesleki ve Teknik Öğretim*, s. 11.

⁴³ Reşat Özalp, *Rakamlarla Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim, Orta Dereceli Okullar*, s. 50-51.

⁴⁴ *Erkek Teknik Öğretim*, s. 51-52.

⁴⁵ Sabri Oran, *Erkek Orta Sanat Okulları ve Erkek Sanat Enstitüleri*, Pulhan Matbaası, İstanbul 1952, s. 11. Erkek orta sanat okulları ve enstitülerinin bir kısmı sabahları ders öğleden sonra atölye çalışmaları, diğer kısmı sabahları atölye çalışması öğleden sonra derse devam etmektedir. Öğretim yılı içerisinde bir defa değiştirilmek şartıyla öğleden sonra derse giren öğrencilerin sabahları ders yapmalarında ve sabahları derse giren öğrencilerin öğleden sonra derse girmeleri kararlaştırılmıştır. *Tebliğler Dergisi*, "Erkek sanat enstitüleriyle erkek orta sanat okulları öğrencilerinin ders ve atölye çalışmaları hakkında", 10.03.1947, Sayı: 4919, s. 185.

⁴⁶ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, "Erkek Sanat Enstitüleriyle Yapı Usta okullarında Teknik okula hazırlama sınıfları hakkında", S. 372, 29. 11. 1943.

müfredat ve ders programlarının ihtiyaca uygun hâle getirilmesi amacıyla Teknik Büro Müdürlüğü tarafından 16 Mayıs 1946 tarihli ve 753-2/840 sayılı yazı hazırlanmış ve ders programlarının yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir.⁴⁷ Aşağıdaki tabloda, Yapı ve Erkek Sanat Enstitülerinin hazırlık sınıflarına ait ders programları, şubelere göre gösterilmektedir.

Tablo 5. Yapı ve Erkek Sanat Enstitüleri hazırlık sınıfı ders programı

DERSLER	Kollar		
	Yapı	Makine	Elektrik
Türkçe	2(+)	2(+)	2(+)
Coğrafya	1(+)	1(+)	1(+)
Aritmetik-Cebir	4	4	4
Geometri	2	2	2
Trigonometri	1	1	1
Fizik	2	2	2
Pratik elektrik	-	1(+)	-
Kimya	2	2	2
Genel mekanik	3	2	2
Uygulanmış mekanik	-	2(++)	2(++)
Mesleki resim	4	4(+)	4(++)
Genel teknoloji	3	1(+)	1(+++)
Meslek teknolojisi	-	2(+)	2(++)
Elektroteknik	-	-	3(++)
Elektrik laboratuvarı	-	-	4(++)
Ders saatleri toplamı	24	26	32
Atölye	20	18	12
Haftalık ders saatleri toplamı	44	44	44

Tabloda Yapı, Makine ve Elektrik şubelerinin hazırlık sınıflarına ait haftalık toplam ders saati 44 olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte, şubelerdeki atölye ve teorik derslerin haftalık saat dağılımları farklılık göstermektedir. (+) işaretiyle gösterilen Yapı, Makine ve Elektrik kollarındaki Türkçe ve Coğrafya dersleri ile Makine kolundaki Pratik Elektrik, Mesleki Resim, Genel Teknoloji ve Meslek Teknolojisi dersleri, Tesviyecilik 5. sınıf programındaki derslerin içerik ve saatleriyle aynıdır. (++) işaretiyle gösterilen Makine ve Elektrik kollarındaki Uygulanmış Mekanik dersi ile Elektrik kolundaki Mesleki Resim, Meslek Teknolojisi, Elektroteknik ve Elektrik Laboratuvarı dersleri, Elektrikçilik kolunun 5. sınıf programındaki

⁴⁷ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Yapı ve Erkek Sanat Enstitüleri hazırlık sınıfları ders dağıtım cetveli hakkında”, S. 458, 26.09.1946, s. 771-772.

derslerle aynı ders saatlerine ve müfredata sahiptir. Hazırlık kolunda (+++) işaretiyle gösterilen Genel Teknoloji dersi ise Elektrikçilik 3. sınıf programındaki dersle aynı şekilde uygulanmıştır.

Yapı Okullarının öğrenim süresinin beş yıl olması kararlaştırılırken ilk üç sınıflı olanları Orta Yapı Okulu, dördüncü ve beşinci sınıflardan oluşanları Yapı Enstitüsü olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.⁴⁸ Orta Yapı Okulları nafia ve her türlü bina inşaatında çalışacak işçileri yetiştirirken, Yapı Enstitüleri modern anlamda inşaat ve imar işlerinin ihtiyaç duyduğu kalifiye inşaat ustalarının yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Yapı Okullarında dülgercilik, duvarcılık, sıhhi tesisatçılık; Yapı Enstitülerinde dülgercilik, duvarcılığa ek olarak sıvacılık, taşçılık ve kalorifercilik sanat şubeleri bulunmaktadır.⁴⁹ Orta Yapı Okullarına 13-17 yaş arasındaki ilkokul mezunu öğrenciler sınavsız olarak kabul edilmiştir. Yapı Enstitülerine ise Orta Yapı Okullarından mezun olan öğrencilerin yanı sıra, ortaokul mezunları arasından sanat eğitimi almak isteyen öğrenciler de kabul edilmiştir. Ortaokul mezunlarının genel kültür düzeylerinin yeterli olması nedeniyle bu öğrencilerin yetiştirilmesine yönelik özel bir şube oluşturulmuştur. Okullarda günlük çalışma süresi, dört saat teorik ve dört saat pratik eğitim olmak üzere toplam sekiz saat olarak düzenlenmiştir.⁵⁰

Şehir, kasaba ve köylerdeki imar faaliyetlerinin yürütülmesi ve düzenlenmesinde belediyelerin ihtiyaç duyduğu yapı kalfalarını yetiştirmek amacıyla, Yapı Usta Okullarına ek olarak Yapı Kalfalığı sınıfı açılmıştır. Bu sınıfa, Yapı Usta Okulunun beşinci sınıfını başarıyla tamamlayan öğrenciler kabul edilmiştir. Yapı Kalfalığı sınıfında öğrenim süresi, 28 haftası teorik ve pratik derslere, 8 haftası ise uygulamalı çalışmalara ayrılmak üzere düzenlenmiştir.⁵¹ Yapı Kalfalığı Okulu mezunları, belediyelerin ihtiyaçları doğrultusunda imar planlarının uygulanması, haritaların incelenmesi, inşaat ruhsatlarının verilmesi, inşaatların denetlenmesi ve yıkılma tehlikesi bulunan binaların incelenmesi gibi görevlerde, inşaat mühendislerinin gözetiminde veya bağımsız olarak çalıştırılmıştır.⁵²

Erkek Orta Terzilik Okulu, nitelikli makastar ve terzilere olan gereksinimi karşılamak amacıyla, 1929 yılında İstanbul Erkek Sanat Enstitüsünde terzilik şubesi olarak açılmış ve 1930 yılında bağımsız bir okul haline getirilmiştir. Kürkçülük kolu 1933-34 öğretim yılında faaliyete geçirilse de 1935-36 öğretim yılında kaldırılmıştır. Okul, Biçki ve Dikiş olmak üzere iki şube halinde eğitim-öğretim faaliyetini sürdürmüştür. Erkek Orta Terzilik Okulunun Dikiş şubesine beş yıllık ilkokul mezunu kız ve erkek öğrenciler kabul edilmiştir. Biçki şubesine ise Dikiş şubesinden diploma alarak makastarlık eğitimi almak isteyen öğrenciler kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, en az ilkokul mezunu, terzilik deneyimine sahip olan, okulun Dikiş şubesinde verilen teorik ve pratik derslerin gerektirdiği düzeyde bilgi ve beceriye sahip kişiler de bu şubeye kabul edilmiştir. Okulda haftada toplam 44 saat teorik ve pratik eğitim uygulanmıştır.⁵³

⁴⁸ Tebliğler Dergisi, “Yapı Usta Okulunun iki bölüme ayrılarak birincisine “Orta Yapı Okulu”, ikincisine de “Yapı Enstitüsü” adlarının verilmesi hakkında” 13 Ağustos 1945, C. 8, S. 341, s. 247.

⁴⁹ Reşat Özalp, *Rakamlarla Türkiye’de Mesleki ve Teknik Öğretim, Orta Dereceli Okullar*, s. 91-93.

⁵⁰ *Erkek Teknik Öğretim*, s. 40-41.

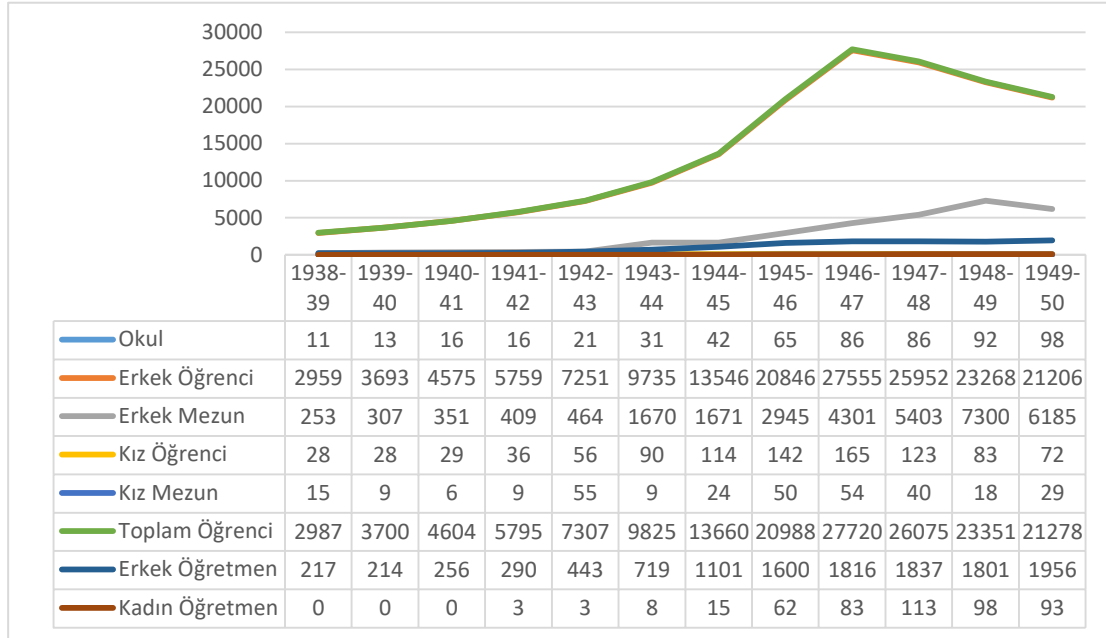
⁵¹ *Tebliğler Dergisi*, “Yapı usta okullarında bir “Yapı Kalfalığı” sınıfı açılması hakkında”, 15 Ocak 1945, C. 7, S. 311, s. 309.

⁵² *Erkek Teknik Öğretim*, s. 39.

⁵³ Reşat Özalp, *Rakamlarla Türkiye’de Mesleki ve Teknik Öğretim, Orta Dereceli Okullar*, s. 163, 165.

1939-1940 öğretim yılında Erkek Terzilik Okulunun Dikiş şubesinde haftalık toplam ders saati 40 olarak belirlenmiş ve Dikiş dersine tüm sınıflarda haftada 32 saat ayrılmıştır. Biçki şubesinde ise Biçki ve Prova Tekniği dersinin haftalık süresi 2 saat olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, Resim dersine 1,5 saat, Erkek Biçkisi ve Tatbikatı dersine 21 saat, Kadın Biçkisi ve Tatbikatı dersine 15 saat ayrılmış ve şubenin toplam haftalık ders saati 39, 5 olarak uygulanmıştır.⁵⁴ 1940-1941 öğretim yılında Dikiş şubesinde Dikiş dersinin haftalık süresi birinci ve ikinci sınıflarda 32 saat, üçüncü sınıfta ise 38 saat olarak belirlenmiştir.⁵⁵ 1943-1944 öğretim yılında ise toplam haftalık ders saati bir önceki öğretim yılıyla aynı kalmakla birlikte, Dikiş dersinin süresi birinci ve ikinci sınıflarda 31 saate, üçüncü sınıfta ise 37 saate düşürülmüştür.

Grafik 4: Bütün Erkek Orta Sanat ve Yapı Kalfa Okullarıyla Erkek Sanat Enstitüleri ve Yapı Enstitülerinin okul, öğrenci ve öğretmen dağılımı⁵⁶

⁵⁴ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “İstanbul Erkek Terzilik Okulunun ders tevzi cetvelleri hakkında”, S. 33, 3.3.1939, s. 281-282.

⁵⁵ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Erkek Terzilik Okulu ders tevzi cetveli hakkında”, S. 198, 28.10.1940, s. 786.

⁵⁶ *1938-1939 Maarif İstatistiği*, s. 11, 399, 402-403, 422; 1938-39 öğretim yılında 1927-1966 Milli Eğitim Hareketleri’nde erkek sanat okullarının mezun öğrenci sayısı 208, toplam öğrenci sayısı genel toplama Ankara İnşaat Usta Okulu eklenmediğinden 2781 olarak gösterilmiştir. *1939-1940 Maarif İstatistiği*, s. 399, 406-407, 427-428; *1940-1941 Maarif İstatistiği*, s. 417, 421-422, 447; *1941-1942 Maarif İstatistiği*, s. 429, 433-435, 460; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943*, s. 440, 445-447, 476; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944*, s. 10, 42-43, 85-86; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945*, s. 50-51, 89-90; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946*, s. 56-57, 101-102; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947*, s. 56-57, 100-101; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948*, s. 68-69, 74-75, 89, 91, 131-132; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949*, s. 89, 94, 90-117, 157-160; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950*, s. 99, 100-127, 173-176.

1938-1939 öğretim yılında, grafik incelendiğinde, kız öğrencilerinde öğretim gördüğü İstanbul Erkek Terzilik Okulu dâhil olmak üzere toplam 10 erkek sanat okulunda 2.959 öğrenci öğretim görmüştür. Erkek öğrencinin 240'i erkek sanat okullarından, 13'ü terzilik kürkçülük okulundan mezundur. Aynı öğretim yılında öğretmenlerin 270'i erkek sanat okullarında, 17'si terzilik kürkçülük okulunda görev yapmaktadır. 1939-1940 öğretim yılında 11'i Bölge Sanat Okulları, 1'i Yapı Okulu, 1'i Erkek Terzilik Okulu olmak üzere toplam 13 Erkek Orta Sanat Okulunda 3.700 öğrenci öğretim görürken, önceki yılda olduğu gibi 214 erkek öğretmen görev yapmıştır. 1940-1941 öğretim yılında 10 Bölge Erkek Sanat Okulu, 2 diğer erkek sanat okulu (devlet demiryolları sanat çırak okulu, Talas Amerikan meslek okulu sanat kısmı), 3 Yapı Usta Okulu, 1 Erkek Terzilik Okulu olmak üzere 16 sanat okullarında 29'u kız toplam 4.604 öğrenci öğretim görmüştür. 1941-1942 öğretim yılında erkek orta sanat okulları diğer sanat okulları, yapı usta okulları da dâhil 36'sı kız 5795 öğrenci öğretim görürken önceki öğretim yıllarından farklı olarak 3'ü kadın 290'ı erkek öğretmen görev yapmıştır. Mezun öğrencilerin önceki öğretim yıllarında olduğu gibi 9'u kız İstanbul erkek terzilik ve kürkçülük okulundan, 409'u erkek sanat okullarından mezun olmuştur. 1944-1945 öğretim yılında artan enstitü sayısı ile 42 orta düzeyde sanat okullarında önceki öğretim yıllarından farklı olarak kadın öğretmenler İstanbul Erkek Terzilik Okulu ile birlikte Erkek Orta Sanat Okulları ile Enstitüleri, Yapı Sanat Okullarında da görev yapmıştır. 1945-1946 öğretim yılında öğretmen, öğrenci ve okul sayılarında artış gözlenmektedir. 1947-1948 öğretim yılında ise önceki yıllardan farklı olarak Yapı Enstitülerine Yapı Kalfası Okulu eklenerek toplam sayısı 86 olan orta düzeydeki erkek sanat okullarında öğrenci sayılarının düşmesine rağmen öğretmen sayıları ters orantılı şekilde artmıştır.

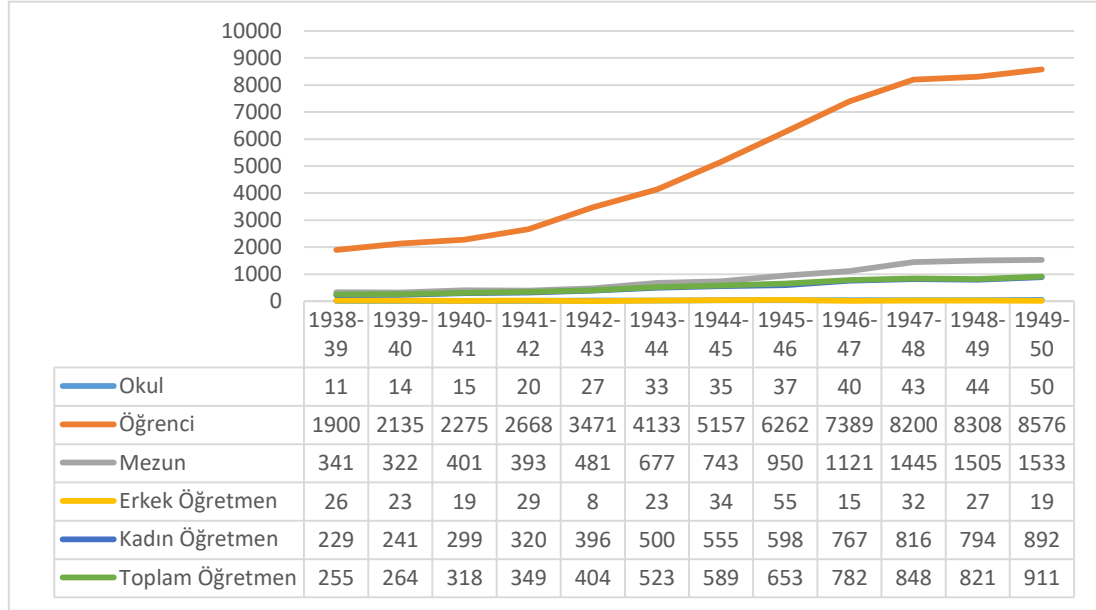
5. Kız Orta Sanat Okulları ve Kız Enstitüleri

İlk kız sanayi okulu, 1865 yılında Tuna Valisi Mithat Paşa tarafından Rusçuk'ta; ikinci kız sanayi okulu Tophane-i Amire tarafından 1869 yılında Yedikule'de açılmıştır. Bu okullarda okuma-yazma eğitiminden ziyade pratik bilgiler verilmesi nedeniyle, İstanbul'da 1878'de Üsküdar, 1879'da Aksaray ve Cağaloğlu'nda olmak üzere üç kız sanayi okulu açılarak okuma-yazma ve sanat öğretme amaçlanmıştır. 1928 yılına gelindiğinde, programları ve öğretim süreleri birbirlerinden farklı Üsküdar ve Çapa'da iki kız sanayi okulu faaliyet göstermekteydi. Bu iki okulun öğretim süresi, ilkokul üzerine beş yıl olacak şekilde yeniden düzenlenmiş ve buna uygun olarak hazırlanan öğretim programları uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca, öğretim süresi iki yıl olan özel şubeler açılmış ve ortaokul mezunu olup öğrenimlerine devam etmek isteyen öğrencilerin bu şubelere kabul edilmesi sağlanmıştır. 1928-1929 öğretim yılından itibaren "Kız Enstitüsü" adını alan kurumlara ek olarak, 1949-1950 yılında nüfusu seyrek olan şehirlerde yaşayan ilkokul mezunu kızların orta derecedeki genel kültür eğitimi ile birlikte kız enstitülerinin ilk üç sınıfına paralel meslek dersleri almalarını sağlamak için "Kız Orta Sanat Okulları" açılmıştır.⁵⁷ Ayrıca, 1935-1936 öğretim yılı mezunları da kapsanmak üzere, kız enstitüsü mezunlarının ortaokul öğrenimini mesleki eğitimleriyle birlikte tamamlamış kabul edilmeleri ve liselere sınavsız olarak kabul edilmeleri sağlanmıştır.⁵⁸

⁵⁷ Reşat Özalp, *Rakamlarla Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim, Orta Dereceli Okullar*, s. 140-142.

⁵⁸ *Tebliğler Dergisi*, "Kız enstitüsünü bitirenler hakkında", 26 Şubat 1945, C. 7, S. 317, s. 129; *Tebliğler Dergisi*, 27 Kasım 1950, C. 13, S. 618, s. 118.

Grafik 5: Kız Sanat Okulları ve enstitüleri okul, öğretmen ve öğrenci dağılımı⁵⁹

Grafik 5 incelendiğinde, 1938-1939 öğretim yılında kız sanat okulları ile enstitülerinin öğrenci ve öğretmen sayılarının oldukça düşük olduğunu, sonraki yıllarda bu sayılarda artış yaşandığı görülmektedir. 1949-1950 öğretim yılında, önceki yıllardan farklı olarak okullar 3 Kız Orta Sanat ve 47 Kız Sanat Enstitüleri olmak üzere ayrı kurumlar olarak faaliyet göstermiştir. 47'si Orta Sanata ait olmak üzere toplam 8.576 öğrencinin öğretim gördüğü okullarda 10'u Kız Orta Sanat Okullarında olmak üzere toplam 911 öğretmen görev yapmıştır. 1949-1950 öğretim yılı incelendiğinde öğretim gören 8.576 öğrencinin 1.533'ü mezun olmuştur. 19 erkek, 892 öğretmen görev yapmıştır.

6. Orta Ticaret Okulları ve Ticaret Liseleri

Ticaret, bankacılık, sigortacılık ve nakliyatçılık gibi çeşitli ekonomi alanlarında nitelikli eleman yetiştiren bu okullar "Orta Ticaret Okulu" ve "Ticaret Lisesi" olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İlkokul mezunlarını kabul eden Orta Ticaret Okullarının öğretim süresi üç yıl, Orta Ticaret Okulu ve ortaokul mezunlarını kabul edilen Ticaret Liselerinin öğretim süresi üç yıl olarak belirlenmiştir.⁶⁰ Ticaret Liseleri parasız ve gündüzlü olarak faaliyet göstermiştir.⁶¹

⁵⁹ 1938-1939 Maarif İstatistiği, s. 388-393, 400, 422; 1939-1940 Maarif İstatistiği, s. 393, 403, 427; 1940-1941 Maarif İstatistiği, s. 407, 419, 446; 1941-1942 Maarif İstatistiği, s. 419, 431, 459; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943, s. 428-429, 475; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944, s. 28-29, 84; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945, s. 32-33, 88; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946, s. 32-33, 100; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947, s. 27, 98; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948, s. 33, 130; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949, s. 38-39, 156; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950, s. 19, 45, 170, 172; Milli Eğitim Hareketleri 1927-1966, s. 42.

⁶⁰ Milli Eğitim Hareketleri 1927-1966, s. 21.

⁶¹ Rakam ve Grafiklerle Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, s. 122.

Türkiye’de ticaret alanında nitelikli eleman yetiştirmeye yönelik ilk girişim, 19. yüzyılın ikinci yarısında Galatasaray Lisesinde bir Ticaret Şubesinin açılmasıyla gerçekleştirilmiştir. 1883 yılında Ticaret Bakanlığı tarafından müstakil bir ticaret okulu olan "*İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu*" kurulmuştur. 1924 yılında İzmir’de üç sınıflı lise düzeyinde "*Lisan ve Ticaret Mektebi*", aynı yıl Samsun’da giderleri özel idare bütçesinden karşılanan "*İstiklâl İlk Ticaret Mektebi*" açılmıştır. 1924-1925 öğretim yılında ise Ankara ve Adana’da "*Amelî İlk Ticaret Mektebi*" adıyla iki okul, Trabzon’da ise "*Yüksek Ticaret Mektebi*" adı altında amelî ve birinci kısmı bulunan okul Ekonomi Bakanlığı tarafından kurulmuştur. İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu içinde faaliyet gösteren üç sınıflı amelî kısım orta ticaret okulu haline getirilmiştir. Amelî ticaret okullarının öğretim süreleri başlangıçta ilkokul üzerine iki yıl iken, bir yıl sonra bir sınıf daha eklenerek öğretim süresi üç yıla çıkarılmıştır. Trabzon Yüksek Ticaret okulundaki "Kısmı Evvel" in öğretim süresi ortaokul üzerine üç yılken bu kısım daha sonra kapatılarak kurum Amelî Ticaret Okulu adını almıştır. 1927 yılında, İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okuluna bağlı orta ticaret okulu dışında kalan bütün ticaret okulları Millî Eğitim Bakanlığına bağlanarak öğretim süreleri 4 yıl olarak belirlenmiş ve "Orta Ticaret Okulu" adını almıştır. 1933 yılında Ankara ve 1935 yılında da İzmir Orta Ticaret okullarına lise sınıfları eklenmiştir. İstanbul Ulum-u Âliye Ticaret Okulunun "*Yüksek Ticaret*" bölümü 1932-33 öğretim yılında Ticaret Lisesi adını almıştır.⁶² 1940-1941 öğretim yılına kadar dört yıl üzerinden öğretim yapan orta ticaret okulları aynı ders yılında üç yıla indirilmiştir. Dördüncü sınıfta bulunan öğrenciler lise birinci sınıfa aktarıldığından bunlara ders veren öğretmenler okullar tarafından lise öğretmenleri kabul edilmiş ve böylece 1940-1943 seneleri arasında orta ticaret öğretmenlerinde bir düşüş görülmüştür.⁶³ 1941 yılında orta ticaret okullarının öğretim süresi dört yıldan üç yıla indirilirken Ticaret Liseleri de üç yıla çıkarılmıştır. 1954-1955 öğretim yılında akşam ticaret liseleri açılmaya başlanmıştır. 1961-1962 öğretim yılına kadar kurslar halinde öğretim veren akşam ticaret liseleri söz konusu tarihten sonra gündüz ticaret liselerinin programlarını uygulamaya başlamıştır.⁶⁴

Tablo 6. Ticaret Liseleri ve Orta Ticaret Okulları Ders Programı⁶⁵

Dersler	Birinci Devre				İkinci Devre		
	(Orta Ticaret Okulları)						
	Sınıf	Sınıf	Sınıf	Sınıf	Sınıf	Sınıf	Sınıf
	I	II	III	I. Haz.	I	II	III
Türkçe	5	3	2	2	2	2	1
Tarih	2	2	2	1	1	1	2
Coğrafya	2	2	2	2	2	2	2

⁶² Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966, s. 21

⁶³ Millî Eğitim Hareketleri 1942-1972, Yayın No: 676, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1973, s. 50.

⁶⁴ Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966, s. 21.

⁶⁵ Talim ve Terbiye Kurul Kararları, "Ticaret Liseleri ile Orta Ticaret okulları ders dağıtma çizelgesinin bağlı örneğe göre değiştirilmesi hakkında", S. 33, 10.02.1947.

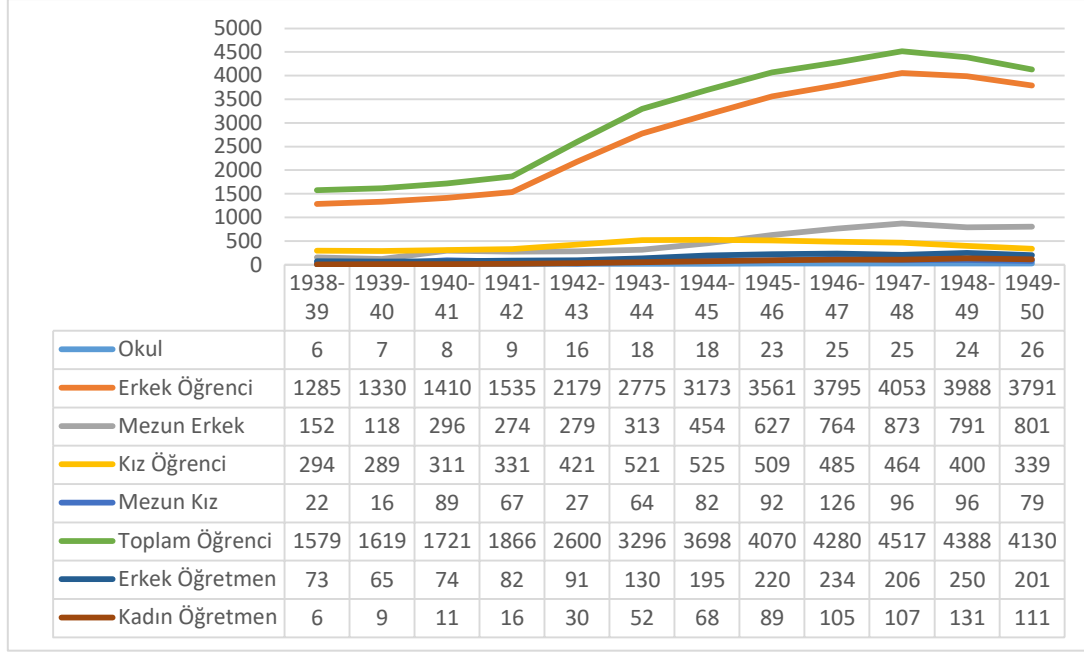
Yurt Bilgisi	-	1	1	-	-	-	-
Genel Aritmetik	4	-	-	-	-	-	-
Ticaret Aritmetiği	-	2	2	4	2	2	-
Cebir	-	2	2	2	2	2	-
Mali Cebir	-	-	-	-	-	-	2
Geometri	1	1	1	1	1	1	-
Fizik	-	2	2	2	2	2	1
Kimya	-	-	2	2	2	2	1
Tabiat Bilgisi ve Sağlık	2	2	-	-	-	-	-
Yabancı Dil	5	4	4	4	4	4	4
Resim	1	1	1	1	1	1	-
El Yazısı	2	-	-	-	-	-	-
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1	1	1
Askerlik	-	-	-	2	2	2	2
Muhabere ve Neşriyat	-	-	1	-	-	-	1
Mal Bilgisi	-	-	2	2	2	1	1
Bürokomersiyal	5	5	4	6	3	3	3
Ekonomi	-	-	-	1	1	1	2
Finans	-	-	-	-	-	-	1
İstatistik	-	-	-	-	-	-	1
Ticaret Hukuku	-	-	-	-	-	2	2
Stenografi	-	-	-	-	-	-	3
Daktilografi	-	2	1	2	2	1	-
Toplam	30	30	30	35	30	30	30

Ticaret Liseleri ve Orta Ticaret Okullarının ders programı incelendiğinde, 1940-1941 öğretim yılında toplam haftalık ders saatinin tabloda gösterilen değerlerden farklı olarak 34 saat olduğu görülmektedir. Bu dönemde ders programında Ticaret Tarihi, Sosyoloji ve Ekonomik Coğrafya Dersleri bulunmaktaydı. Ticaret Liselerine ortaokul mezunu olarak kabul edilen öğrencinin Ticaret Lisesi birinci sınıf dersleri ile orta ticaret okulunun mesleki derslerini almalarını sağlamak amacıyla ikinci devre Ticaret Liselerine hazırlık sınıfları eklenmiştir.⁶⁶ İncelenen tabloda, ikinci devre hazırlık sınıflarının haftalık ders saati 35, Ticaret Okullarının toplam haftalık ders saatinin 30 olduğu görülmektedir. Ayrıca, iki yabancı dil okutulan Ticaret

⁶⁶ *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*, “Ticaret Liselerinin mürettep birinci sınıflarında tatbik olunacak ders tevzi cetveli hakkında”, S. 11, 22.01.1941.

Okullarında bu derslerin kurs haline getirilerek yabancı dillerden birinden başarılı olan öğrencinin sınıf geçme ve mezuniyet hakkı kazanmaları kararlaştırılmıştır.⁶⁷

Grafik 6: Orta Ticaret Okulları ve Ticaret Liselerinin okul, öğretmen ve öğrenci sayılarının yıllara göre dağılımı⁶⁸

1938-1939 öğretim yılı istatistiklerine göre Adana, Samsun ve Trabzon'daki Orta Ticaret Okulları ile Ankara, İstanbul ve İzmir'deki Ticaret Liseleri ve İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunun lise kısmında 294'ü kız olmak üzere toplam 1.579 öğrenci öğrenim görmekte ve 73 erkek ile 6 kadın öğretmen görev yapmaktaydı. 1939-1940 öğretim yılında Adana, Samsun ve Trabzon'daki Orta Ticaret Okulları ile Ankara ve İzmir'deki Ticaret Liseleri, Galatasaray Lisesinin Ticaret Kısmı ve İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunda öğrenci sayısı 1.619'a yükselmiştir. Bununla birlikte, grafikte görüldüğü üzere aynı dönemde öğretmen ve mezun sayılarında düşüş yaşanmıştır. 1940-1941 öğretim yılında bağımlı ve bağımsız toplam 8 okulda 1.721 öğrenci ve 85 öğretmenin bulunması, öğrenci ve öğretmen sayılarında yeniden artış yaşandığını göstermektedir. 1941-1942 öğretim yılında ise Kula Orta Ticaret Okulu ile

⁶⁷ Talim ve Terbiye Kurul Kararları, "İki yabancı dil okutan ticaret okullarında bu derslerin kurs haline konması ve yabancı dillerin birinden muvaffak olan talebenin sınıf geçme, mezun olma haklarını kazanması hakkında", S. 24, 15.2.1940.

⁶⁸ 1938-1939 Maarif İstatistiği, s.11, 409, 423; 1939-1940 Maarif İstatistiği, s. 11, 413, 429; 1940-1941 Maarif İstatistiği, s.8, 429, 447-448; 1941-1942 Maarif İstatistiği, s. 17-18, 443, 460; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943, s. 12, 458, 476; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944, s. 9, 64, 86-87; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945, s. 69, 90-91; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946, s. 9, 78-79, 103-104; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947, s. 77, 102-103; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948, s. 107, 133-134; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949, s. 133, 160-162; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950, s. 129, 147, 176-178.

Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun, Seyhan ve Trabzon'daki Ticaret Liseleri; İstanbul'daki özel nitelikli Alman Ticaret Lisesi ve Alman Sankt Georg Ticaret Okulunda 331'i kız olmak üzere toplam 1.866 öğrenci öğrenim görmekte ve 16'sı kadın olmak üzere toplam 98 öğretmen görev yapmaktaydı. 1942-1943 öğretim yılında Antakya, Gaziantep, Kula ve Zonguldak'taki Orta Ticaret Okulları; özel nitelikli Alman Ticaret Lisesi Orta Ticaret Okulu; Ankara, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kayseri, Samsun, Seyhan (Adana) ve Trabzon'daki resmî Ticaret Liseleri ile İstanbul'daki özel Alman ve İtalyan Ticaret Liselerinde 421'i kız olmak üzere toplam 2.600 öğrenci öğrenim görmüştür. 1943-1944 öğretim yılında Orta Ticaret Okullarına Aydın ve Mersin, Ticaret Liselerine ise Adana ve Konya eklenmiş ve toplam 18 Orta Ticaret Okulu ve Ticaret Lisesinde 3.296 öğrenci öğrenim görmüş, 182 öğretmen görev yapmış ve 377 öğrenci mezun olmuştur. Bu veriler, söz konusu dönemde öğrenci, öğretmen ve mezun sayılarında genel olarak artış yaşandığını göstermektedir. 1944-1945 öğretim yılında Orta Ticaret Okullarına Edirne ve Erzurum; 1945-1946 öğretim yılında Balıkesir, Giresun ve Malatya; 1946-1947 öğretim yılında ise Adapazarı eklenmiştir. Ayrıca, 1949-1950 öğretim yılından itibaren Gaziantep ve Mersin Orta Ticaret Okullarının Ticaret Lisesine, Manisa Akşam Ticaret Okulunun ise Orta Ticaret Okuluna dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁹

7. Ziraat Okulları

Bölge Ziraat Okullarının temeli, 1928 yılında tarım öğretimine yeni bir yön veren Ziraat Öğretiminin İslahı Kanunu'nun yürürlüğe girmesi sonrasında 1930 yılında Bursa, İstanbul-Halkalı, Adana, İzmir-Bornova olmak üzere dört ilde ziraat okulu açılarak atılmıştır.⁷⁰ Bu okulların temel amacı, ziraat alanında teorik ve pratik bilgiye sahip ve çeşitli amaçlarla kurulan işletme ve kurumlarda çalışabilecek nitelikli elemanları yetiştirmektir. Bunun yanı sıra, bölgenin özelliklerine uygun araştırma yapılarak kısa ve uzun vadeli kurslar düzenlemek ve bölge topraklarına uygun örnek tarım ve hayvancılık işletmeleri oluşturmak da okulların görevleri arasında yer almıştır. 14-18 yaş arasındaki öğrencilerin kabul edildiği Bölge Ziraat Okullarının öğrenim süresi üç yıl olarak belirlenmiştir. Öğretim teorik ve pratik olmak üzere iki bölümden oluşmuş; dersler genel bilgi ve meslek dersleri şeklinde iki ana gruba ayrılmıştır. Son sınıfta ise öğretim tarla ziraatı, bahçe ziraatı, zootečni gibi çeşitli uzmanlık alanlarına ayrılmıştır.⁷¹

Ortaöğretim düzeyinde tarımsal eğitim veren ilk kurumlardan olan Teknik Tarım ve Bahçıvanlık Okulu 1943 yılında çıkarılan 4486 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Pratik ağırlıklı eğitim veren bu okullarda tam gün eğitim uygulanmış ve haftalık 40 ders saati içerisinde uygulamalı laboratuvar çalışmalarına yer verilmiştir.⁷² Bu okulların amacı, Ziraat Okulları ile aynı olmakla birlikte, ziraat işlerinin çeşitli alanlarında, özellikle uygulamalı sahada bilgili ve

⁶⁹ *Tebliğler Dergisi*, "Gaziantep Orta Ticaret Okulunun Ticaret Lisesine çevrilmesi hakkında", 24 Ekim 1949, C. 12, S. 561, s. 137; *Tebliğler Dergisi*, "Manisa Akşam Ticaret Okulunun Orta Ticaret Okuluna çevrilmesi hakkında", 21 Kasım 1949, C. 12, S. 565, s. 159.

⁷⁰ *Geçmişten Günümüze Fotoğraflarla Mesleki ve Teknik Eğitim*, 11. Yy-21.Yy, Ankara 2019, s. 182.

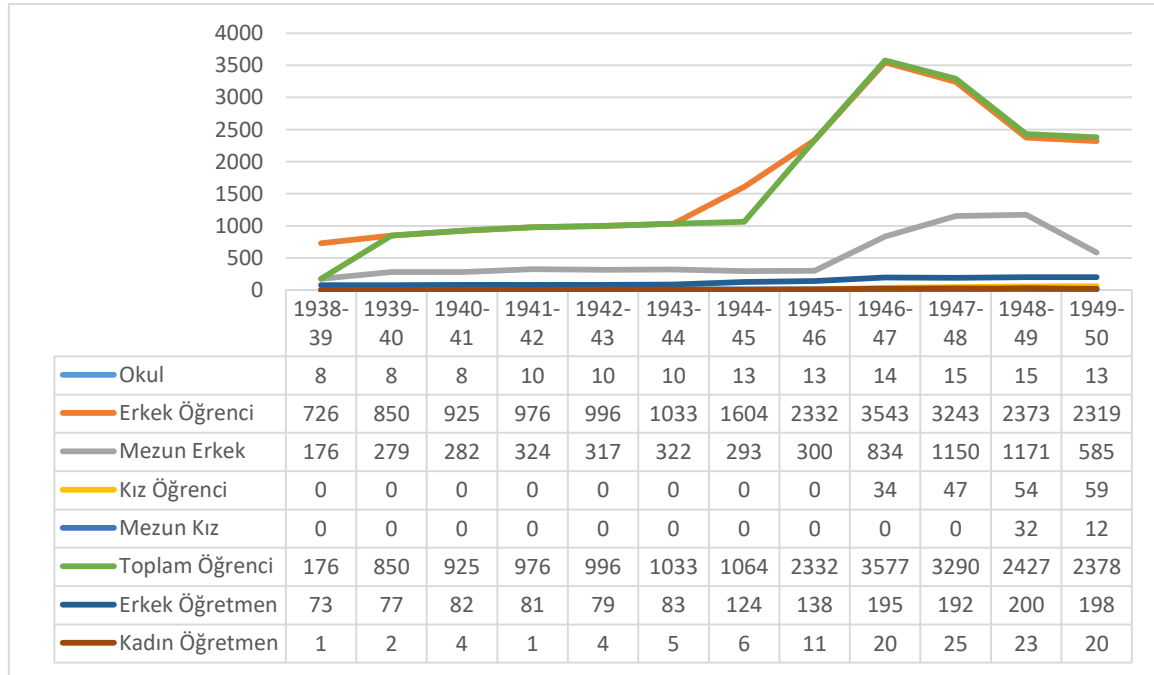
⁷¹ Ragıp Ziya Mağden, *Ziraî Öğretimde 110 Yıl*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1959, s. 103.

⁷² Hakan Koç, "Türkiye'de Örgün Tarımsal Eğitimin Durumu ve Bu Konudaki Politik Yaklaşımlar", *Gazi Üniv. San. Eğt. Fak. Der.*, C. 2, S. 2, Haziran-1994, s. 192-193.

yetenekli öğrencileri yetiştirmek ve kendi işletmelerinde ya da özel sektörde teknik çiftçi ve teknik bahçıvan yetiştirmektir.⁷³

Demirci ve ziraat makinisti yetiştirmek amacıyla öğrenim süresi iki yıl olarak açılan Makinist Okulu, Adana Ziraat Okuluna bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Okula başvuruların belirlenen kontenjanı aşması durumunda, Türkçe, Hesap ve Hendese derslerinden yapılan seçme sınavı sonucuna göre öğrenci kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra, köy çocukları ile fabrika, imalathane veya çeşitli çiftliklerde makinistlik, demircilik ve tornacılık gibi sanat dallarından birinde çalıştığını belgeleyenler de okula kabul edilmiştir. Hayvan Sağlığı Küçük Sıhhiye Memurları Okulu veterinerlik hizmetlerinde görev yapacak memurları yetiştirmek amacıyla öğrenim süresi bir buçuk yıl olarak İstanbul Üsküdar'da açılmıştır. Büyükdere Orta Orman Okulu orman mühendisi muavini yetiştirmek üzere öğrenim süresi üç yıl olarak açılmıştır. Bu okuldan mezun olanlar, birinci derecede orta ihtisas eğitimi almış kabul edilmiş; askerlik ve memuriyete atanma bakımından lise mezunlarına tanınan haklardan yararlanmışlardır.⁷⁴

Grafik 7: Ziraat ve orman okullarının okul, öğrenci ve öğretmenlerinin yıllara göre dağılımı⁷⁵

⁷³ Ragıp Ziya Mağden, *Ziraî Öğretimde 110 Yıl*, s. 105.

⁷⁴ Türkiye Okulları Kılavuzu, s. 49-52.

⁷⁵ 1938-1939 *Maarif İstatistiği*, s. 11, 411, 423; 1939-1940 *Maarif İstatistiği*, s. 11, 417, 429; 1940-1941 *Maarif İstatistiği*, s.8, 433, 448; 1941-1942 *Maarif İstatistiği*, s. 17, 447, 461; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943*, s. 12, 462, 477; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944*, s. 68, 88; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945*, s. 72-73, 93; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946*, s. 9, 82-83, 105; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947*, s. 81, 103; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948*, s. 113, 135; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949*, s. 139, 163; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950*, s. 159, 179.

1938-1939 öğretim yılında; 4 Bölge Tarım, 2 Orman, 1 Makinist ve 1 Hayvan Sağlık olmak üzere toplam 8 ziraat okulunda 726 öğrenci öğrenim görmekte, bunların 176'sı mezun olmaktadır. Bu okullarda 1 kadın ve 73 erkek olmak üzere toplam 74 öğretmen görev yapmıştır. 1941-1942 öğretim yılında ise 5 Bölge Tarım, 2 Makinist, 2 Orman ve 1 Hayvan Sağlık olmak üzere toplam 10 ziraat okulunda 976 erkek öğrenci öğrenim görmüş, bunların 324'ü mezun olmuştur.

1944-1945 öğretim yılında; 4 Bölge Tarım, 3 Teknik Tarım, 2 Orman, 2 Makinist, 1 Teknik Bahçıvanlık ve 1 Hayvan Sağlık olmak üzere toplam 13 ziraat okulunda 1.064 öğrenci öğrenim görmüş ve 130 öğretmen görev yapmıştır. Böylece okul, öğrenci ve öğretmen sayılarında önceki yıllara göre artış meydana gelmiştir. 1946-1947 öğretim yılında önceki öğretim yıllarından farklı olarak 34 kız öğrencinin de bulunduğu toplam 3.577 öğrenci öğrenim görmüş; 20 kadın ve 195 erkek olmak üzere toplam 215 öğretmen görev yapmıştır. 1947-1948 öğretim yılında; 4 Bölge Tarım, 5 Teknik Tarım, 2 Teknik Bahçıvanlık, 2 Orman, 1 Makinist ve 1 Hayvan Sağlık olmak üzere toplam 15 ziraat okulunda öğrenim gören öğrenci sayısı önceki yıla göre azalırken mezun sayısında artış yaşanmıştır.

1948-1949 öğretim yılında ise son üç yılda kız öğrencilerin de ziraat okullarında öğrenim görmeye başlamasına ve bu öğrenciler arasından mezunların verilmesine rağmen toplam öğrenci sayısı 2.427'ye gerilemiştir. Buna karşılık, öğretmen sayısında önemli bir değişiklik meydana gelmemiştir.

1949-1950 öğretim yılında Adana, Bolu, Bursa, İstanbul ve İzmir'deki Bölge Tarım Okulları; Amasya, Hatay, Konya, Manisa ve Niğde'deki Teknik Tarım Okulları; İçel ve Kocaeli'ndeki Teknik Bahçıvanlık Okulları ile İstanbul'daki Hayvan Sağlık Okulunda 59'u kız olmak üzere toplam 2.378 öğrenci öğrenim görmüştür.

8. Sağlık Okulları ve Köy Enstitülerine Bağlı Sağlık Memurluğu

Sağlık okulları, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak eğitim-öğretim faaliyeti göstermiştir. Sağlık memurları, laborant ve hemşire okullarına ortaokul mezunu kabul edilmiştir. Öğrenim süresi üç yıl olan bu okulların, 1961-1962 öğretim yılından itibaren dört yıla çıkarıldığı görülmektedir. Bu okullar, sonraki yıllarda Sağlık Kolejleri adı altında birleştirilmiştir. İstanbul Tıp Fakültesine bağlı olarak, birinci derecede orta uzmanlık statüsündeki Şehir Ebe Okulunun öğrenim süresi üç yıl olarak belirlenmiştir. En az ilkokul mezunlarının kabul edildiği Köy Ebe Okullarının ise öğrenim süresi bir buçuk yıldan üç yıla çıkarılmıştır.⁷⁶

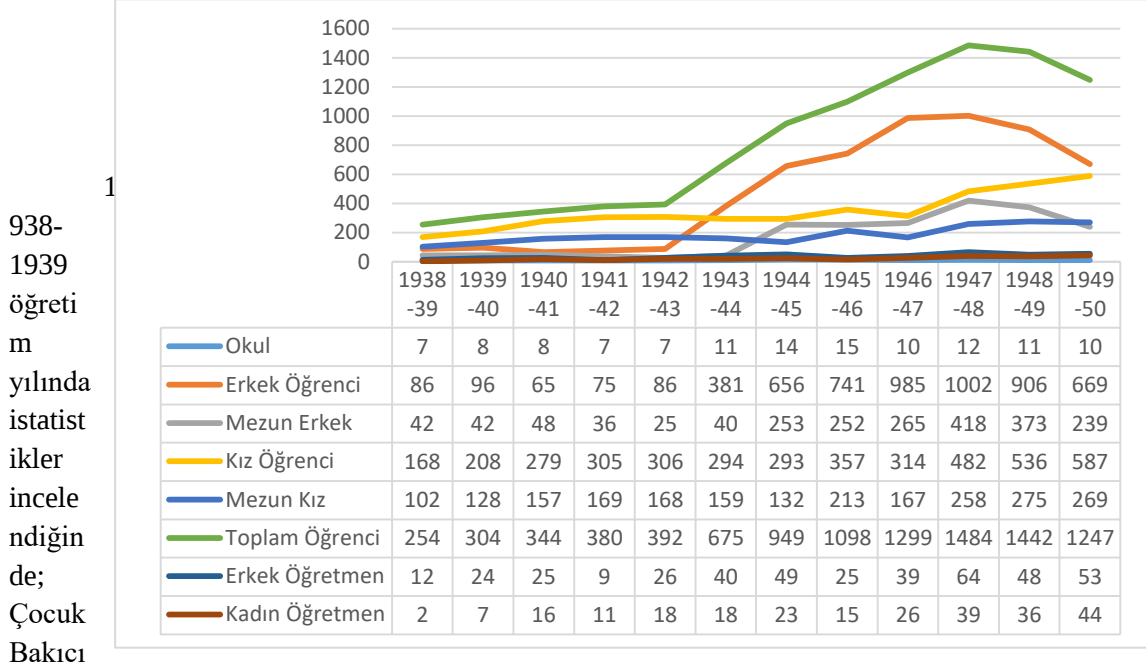
1947-1948 öğretim yılında dördüncü sınıfta haftalık toplam ders saati 43, beşinci sınıfta 44 olarak uygulanmıştır. Bu dönemde yabancı dil derslerinin isteğe bağlı tutulması ve askerlik dersinin her sınıfta birer saate indirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca dördüncü sınıftan itibaren öğretmen olmak isteyen öğrencilerin sanat ve ziraat derslerine, sağlık memuru olmak isteyen öğrencilerinde meslekleriyle ilgili derslere devam etmeleri öngörülmüştür.⁷⁷ Bu düzenlemelerin

⁷⁶ Milli Eğitim Hareketleri 1942-1972, Devlet İstatistik Enstitüsü, Yay. No: 676, Ankara, 1973, s. 22.

⁷⁷ Talim ve Terbiye Kurul Kararları, "Köy Enstitüleri Sağlık Memurluğu Kolu ders dağıtma cetvellerinin bağlı örneklere göre değiştirilmesi hakkında", S. 452, 24.11.1947.

ardından, 1948-1949 öğretim yılında sağlık memurları kolunun haftalık ders saatleri 28'e indirilerek Matematik, Fizik ve Kimya Dersleri programdan çıkarılmıştır.⁷⁸

Grafik 8: Sağlık okullarının okul, öğrenci ve öğretmenlerinin yıllara göre dağılımı⁷⁹

lık, Sağlık Memurları, Ebe ve Hemşire Okullarından oluşan 7 sağlık okulunda 168'i kız olmak üzere toplam 254 öğrenci öğrenim görmektedir, 12 erkek ve 2 kadın öğretmen görev yapmaktaydı. 1943-1944 öğretim yılına gelindiğinde, grafik verileri, toplam öğrenci sayısının giderek arttığını ve bu artışta erkek öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğunu göstermektedir. 1944-45 öğretim yılında Sağlık Memurları, Şehir Ebe, Köy Ebe, Hastabakıcılık, Çocuk Bakıcılık Okullarının yanı sıra Köy Enstitülerine bağlı sağlık kısımlarının istatistiklere dâhil edilmesiyle okul, öğretmen ve öğrenci sayısında belirgin bir artış gözlenmiştir. 1947-1948 öğretim yılında 2'si Köy Enstitülerinin sağlık kısımlarına bağlı okullar olmak üzere 12 okulda 1484 öğrenci, 103 öğretmenin olması sayılarda gittikçe artışı göstermektedir. 1949-1950 öğretim yılında 10 sağlık

⁷⁸ Talim ve Terbiye Kurul Kararları, "Köy Enstitülerinin sağlık memuru yetiştiren sınıflarının ders dağıtım cetvelleri hakkında", S. 30, 24.02.1948.

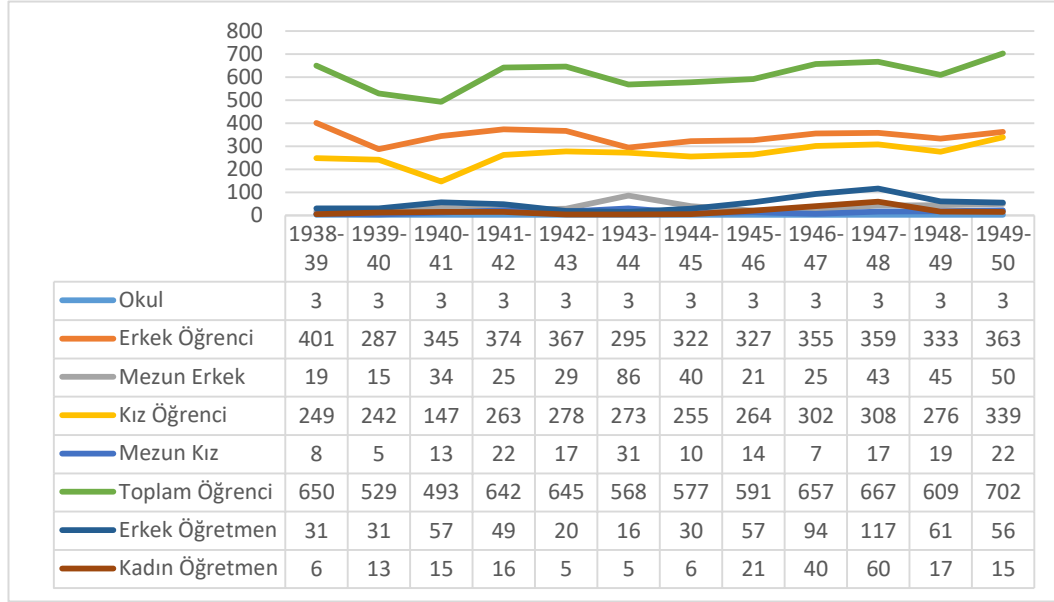
⁷⁹ 1938-1939 Maarif İstatistiği, s. 11, 413, 423; 1939-1940 Maarif İstatistiği, s. 11, 419, 430; 1940-1941 Maarif İstatistiği, s. 9, 435, 449; 1941-1942 Maarif İstatistiği, s. 16, 449, 461; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943, s. 12, 464, 477; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944, s. 11, 73, 88; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945, s. 11, 76-77, 92; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946, s. 88-89, 105; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947, s. 85, 104; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948, s. 117, 135; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949, s. 143, 163; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950, s. 163, 180. İstanbul Tıp ebe okulunun öğretmenleri Tıp Fakültesi içerisindeydi. Konya köy ebe okulunun öğretmenleri doğumevi doktorları tarafından fahriyen karşılanmaktadır. 1927-1962 Milli Eğitim Hareketleri İstatistiğinin ilk iki öğretim yılında sağlık okullarının kız öğrenci mezun sayıları farklılık göstermektedir.

okulunda öğrenci sayılarının düşerek 1.247 olduğu, öğretmen sayılarının 97'ye gerilediği görülmektedir.

9. Güzel Sanatlar ve Konservatuvarlar Okulu

Ankara Müzik Öğretmen Okuluna 1936-37 öğretim yılında parasız ve gündüzlü bir konservatuvar kısmı eklenmiştir. Bu yeni konservatuvar kısmında kompozisyon, piyano, şan derslerinin yanı sıra çeşitli orkestra çalgılarının eğitimi verilmiştir. Konservatuvarlarda yatılı ve parasız olarak öğrenim gören öğrenciler mezun olduktan sonra Cumhurbaşkanlığı Flârmonik Orkestrası ile Devlet Operası Orkestrasında istihdam edilecektir. Konservatuvarın Opera ve Temsil kısımlarından oluşan bir de Tiyatro Şubesi bulunmaktadır. En az ilkokul mezunu, ses ve fiziksel özellikleri uygun olan öğrencileri kabul eden Opera Şubesinin öğrenim süresi beş yıl, lise mezunlarının kabul edildiği Temsil Şubesinin öğrenim süresi dört yıl olarak belirlenmiştir.⁸⁰ 20 Mayıs 1940 tarihli ve 3829 sayılı Devlet Konservatuvarı Kanunu'nda yapılan değişiklikle opera, tiyatro ve balet bölümlerinin son sınıfına geçen öğrencilerin “tatbikat sahnesi öğrencisi” olarak adlandırılması kararlaştırılmıştır. Bu öğrenciler, öğrenimlerini tamamlamadan önce sahnede staj yapmaları ve staj sürecini başarıyla tamamlamalarının ardından Devlet Konservatuvarı diploması almaları öngörülmüştür.⁸¹

Grafik 9: Güzel Sanatlar ve Konservatuvarlar Okulu'nun okul, öğretmen ve öğrenci sayıları⁸²

⁸⁰ Hasan Ali Yücel, *Türkiye'de Ortaöğretim*, s. 523.

⁸¹ Tebliğler Dergisi, “Devlet Konservatuvarı hakkındaki 3829 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun”, 19 Mart 1945, C. 7, S. 320, s. 137.

⁸² 1938-1939 *Maarif İstatistiği*, s. 11, 416, 424, 432-433; 1939-1940 *Maarif İstatistiği*, s. 428, 430, 436; 1940-1941 *Maarif İstatistiği*, s. 441, 450, 459; 1941-1942 *Maarif İstatistiği*, s. 455, 461, 473; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943*, s. 469, 471, 477; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944*, s. 79, 88; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945*, s. 83, 92; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946*, s. 96, 106; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947*, s. 93, 104; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948*, s. 125, 136; *Milli Eğitim Meslek,*

1938-1939 öğretim yılında, 2 konservatuvar ve 1 Güzel Sanatlar Okulu olmak üzere toplam 3 okulda 249'u kız 650 öğrenci öğrenim görmekteydi. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinin bazı yıllarda yükseköğretim kurumları arasında gösterilmesi nedeniyle, grafiklerde yer alan öğretmen sayıları konservatuvarlara ait veriler üzerinden değerlendirilmiştir.

1941-1942 öğretim yılına kadar İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı yüksek okullar içerisinde gösterilmiştir. Bu nedenle istatistiklerin grafiklere aktarılması sırasında Yüksek Mimar şubesi dışındaki Resim, Heykel, Tezyinat ve Türk Tezyinat şubelerine ait öğrenci, öğretmen ve mezun sayıları dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır. 1942-1943 öğretim yılında toplam öğrenci sayısı 654'e yükselmiş olmasına rağmen, Ankara Devlet Konservatuvarında görev yapan öğretmenlerin yüksek okullar içerisinde gösterilmesi nedeniyle öğretmen sayısının verileri grafiklere daha düşük yansımıştır.

1945-1946 öğretim yılında 264'ü kız olmak üzere toplam 591 öğrenci öğrenim görmüştür. Önceki yıllardan farklı olarak bu öğretim yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinin orta kısmı ile konservatuvarların mesleki ve teknik öğretim kapsamında değerlendirilmesi, öğretmen sayılarında belirgin bir artışın meydana gelmesine neden olmuştur.

10. Diğer Orta Meslek Okulları

Mesleki açıdan bilgili teknikerler yetiştirmek için 1911 yılında kurulan Kondüktör Okuluna, en az beş yıllık lise mezunlarından öğrenci kabul edilmiştir. 1922 yılında “*Nafia Fen Okulu*” olan okul, 1926 yılına kadar iki yıla, bu tarihten sonra da iki buçuk yıla çıkartılmıştır. Bir öğretim yılı ikiye ayrılarak Mart ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki defa mezun verilmesi uygulamasına geçilmiştir. 1930 yılında okulun öğrenim süresi üç yıla çıkartılarak yılda iki kez diploma sınavı yapılması uygulaması kaldırılmıştır. 1937 yılında yayınlanan 3074 sayılı Kanun ile okulun teşkilatı değiştirilerek “*Teknik Okul*” adıyla mühendis yetiştiren bir öğretim kurumu hâline dönüştürülmüştür. Bu tarihten itibaren, Nafia Fen Okulu, Teknik Okulun bir bölümü olarak iki yıllık öğrenim süresiyle faaliyet göstermiştir.⁸³ Teknik okulların fen kısmına ortaokul mezunları, mühendis kısmına lise mezunları öğrenci olarak kabul edilmiştir.⁸⁴ 1939 yılına kadar yalnızca inşaat teknikeri yetiştirilmekte iken bu yıldan itibaren Makine teknikerliği bölümü de açılmıştır. Söz konusu okul, 22 Eylül 1941 tarihli ve 4121 sayılı Kanun ile Bayındırlık Bakanlığı'ndan Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. 1943-1944 öğretim yılında önceki uygulamalardan farklı olarak Erkek Sanat ve Yapı Enstitüsü mezunlarını sınavla kabul etme şartı getirilmiştir. 1952-1953 öğretim yılında tekniker ihtiyacını karşılamak amacıyla atölye ve laboratuvarları uygun olan Sanat Enstitüleri bünyesinde Tekniker Okulları açılmıştır. İstanbul Tekniker Okulunda daha fazla mühendis yetiştirilmek amacıyla teknikerlik bölümüne yeniden öğrenci kabul edilmeyerek mevcut öğrenciler yeni açılan teknikerlik okullarına dağıtılmıştır. Öğrenim süresi iki yıl olan Tekniker Okullarının yanı sıra, gündüz iş yerinde

Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949, s. 151, 164; *Millî Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950*, s. 165, 181; *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 39, 45. Ankara Devlet Konservatuvarının yüksek öğrenim sayılmayan kısımları ve Güzel Sanatlar Akademisinin yüksek mimar şubesi dışındaki kısımlar mesleki ve teknik öğretim okulları içerisinde gösterilmiştir.

⁸³ *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 20.

⁸⁴ *1940-1941 Maarif İstatistiği*, s. 438.

çalışanlara mesleğinde ilerlemelerini sağlamak için 1954-1955 yılında üç yıl öğrenim süresi olan Akşam Tekniker Okulu açılmıştır. 1960-1961 öğretim yılına kadar Akşam Tekniker okullarında kurs niteliğinde olan dersler için bu yıldan itibaren gündüz teknikerleri gibi sınıf geçme esasına dayalı bir öğretim sistemine geçilmiştir.⁸⁵

Maden ocak ve işletmelerinde maden başçavuşu ile maden mühendisine yardımcı teknisyenleri yetiştirmek amacıyla 1941 yılında Maden Teknisyen Okulu kurulmuştur. 15-18 yaş arası Erkek Sanat ve Ortaokul mezunlarını kabul edildiği okulun öğrenim süresi dört yıl olarak belirlenmiştir.⁸⁶ 1948 yılı sonuna kadar M.T.A Enstitüsü'ne bağlı olup bu tarihten itibaren Millî Eğitim Bakanlığına devredilen, yüksek dereceli okul olan Zonguldak Maden Teknisyen Okulundan çeşitli maden işlerinde istihdam edilmek üzere 64 maden çavuşu, 130 maden başçavuşu ve 226 maden teknisyeni mezun olmuştur.⁸⁷ 1949-50 yılında kapatılarak Zonguldak Erkek Sanat Enstitüsü içinde bir madencilik şubesi açılmıştır.⁸⁸ 13 Eylül 1940 tarihinde Zonguldak Maden Başçavuş Okulu yine aynı ilde açılan Maden Teknisyen Mektebi'ne idari, mali, ders ve düzen açısından bağlı kalınarak maden işletmeleri ile ocaklarında istihdam edilmesi yararlı görülen elemanları pratik ve teorik açıdan yetiştirmeyi amaçlamıştır. Okul yatılı ve parasız olup 16-25 yaş arasındaki ilkököl mezunu öğrencileri kabul etmiştir. Öğrencilerin maden ocaklarında çalışma dönemleri de dâhil olmak üzere öğrenim süresi toplam üç yıldır. Her yıl ortalama 30-40 arası Maden Başçavuşu yetiştirmeyi amaçlayan okul, 1950 yılında kapatılmıştır.⁸⁹

1922 yılında Süleymaniye Medresesi'ne taşınan Sağır ve Dilsiz Okulu, Cumhuriyet ilan edildikten sonra önce Muavenet-i İctimaiye İdaresine, daha sonra İstanbul Maarif Müdürlüğüne devredilmiştir. 1899 yılından itibaren eğitim-öğretim faaliyetini sürdüren İstanbul Sağır ve Dilsiz Okulu, 1926 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nın emriyle kapatılarak İzmir Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu'na devredilmiştir. 1933 yılında İstanbul'da Sağır, Dilsiz ve Körler Himaye Cemiyeti adlı bir dernek kurulmuştur. 1944 yılında Sağır, Dilsiz ve Körler Tesevüt Cemiyeti Başkanı Süleyman Gök tarafından Aksaray Cerrahpaşa'da cemiyete bağlı özel okul statüsünde İstanbul Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu açılmıştır. İlk yılda 38, ikinci yılda 64 öğrencisi bulunan okulda üçüncü sınıftan itibaren marangoz, biçki-dikiş ve kundura atölyelerinde çeşitli sayıda meslek öğretilmiştir. Daha sonra İstanbul Sağır Okulu adını alan ve 1951 yılında Mevlanakapı'ya taşınan bu kurum, 5822 sayılı Özel Eğitim Yasası ile 1953 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na 94 öğrencisiyle birlikte devredilmiştir.⁹⁰ İzmir Sağır, Dilsiz ve Körler Okuluna ilişkin farklı bilgiler bulunmaktadır: Osman Ergin'e göre okul, Paris Dilsiz Okulu'nda terzilik

⁸⁵ *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 20.

⁸⁶ *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 20; Tebliğler Dergisi, "Zonguldak Maden Teknisyen Okulunun Teknik Okulu haline getirilmesi hakkında", 10 Ekim 1949, C. 12, S. 559, s. 130.

⁸⁷ Emre Dölen, "Zonguldak Maden Teknisyen Mektebi (1940-1949)", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 22, 1 (2021), s. 10.

⁸⁸ *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 21; Tebliğler Dergisi, "Zonguldak Maden Teknisyen Okulunun Teknik Okulu haline getirilmesi hakkında", 10 Ekim 1949, C. 12, S. 559, s. 130.

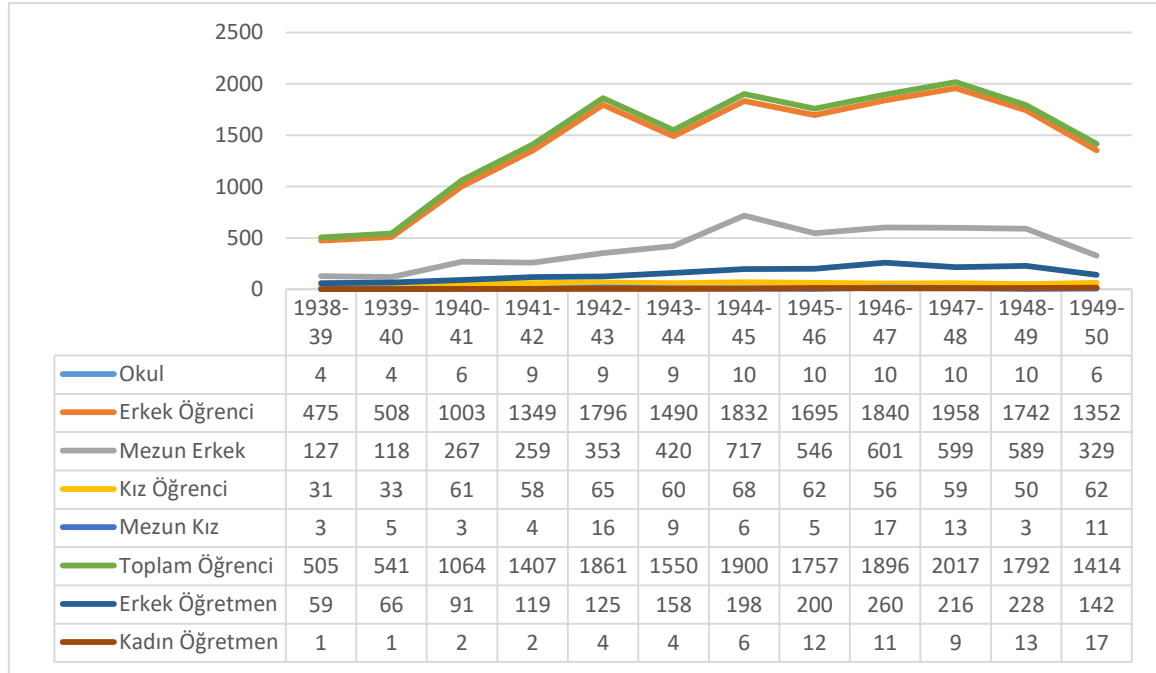
⁸⁹ Turgut İleri, "Cumhuriyet Döneminde Açılan İlk Madencilik Okulları ve Madenci Yetiştirme Kursları", *International Journal of Social Science*, Aralık-2012, Volume 5 Issue 6, ss.. 257, 258.

⁹⁰ Sezai Balcı, *Osmanlı Devleti'nde Engelliler ve Engelli Eğitimi Sağır Dilsiz ve Körler Mektebi*, Libra Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2018, s. 165-167.

öğrenen dilsiz Musevi tacir Alber Karmona tarafından kurulmuştur.⁹¹ Fatih Demirel'in araştırmalarına göre ise Cumhuriyet döneminde önceki yıllarda olduğu gibi yine Fuat Efendi'nin girişimiyle Buca'da 23 konaklama kapasiteli ahşap bir binada öğretime başlamıştır. 1925 yılında Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletine bağlanan okulda Fuat Bey'in müdürlük görevine son verilmiştir. Daha sonra Karşıyaka'ya taşınan bu okula, âmâ öğrencilerin de eklenmesiyle konaklama kapasitesi 150'ye yükseltilerek bünyesine kunduracılık ve marangozluk sanat şubeleri de açılmıştır.⁹²

Maliye Meslek Okulu, Maliye Bakanlığına bağlı eğitim-öğretim faaliyeti göstermiştir. 1949-1955 yılları arasında kapalı kalan bu okul, 1955-1956 öğretim yılında yeniden açılmıştır. Öğrenim süresi üç yıl olan okula ortaokul mezunlarını kabul etmektedir. Tapu ve Kadastro Okulu ise Tapu Kadastro Genel Müdürlüğüne bağlı faaliyet göstermiş ve öğrenim süresi üç yıl olarak ortaokul mezunları kabul edilmiştir.⁹³

Grafik 10: Diğer meslek okullarının okul, öğretmen ve öğrenci sayılarının yıllara göre dağılımı⁹⁴

⁹¹ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, C.3-4, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s. 1172

⁹² Fatih Demirel, *Osmanlı'da Sağır-Dilsiz ve Âmaların Eğitimi, Dilsiz ve Âma Mektebi*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 118.

⁹³ *Milli Eğitimde 50. Yıl, 1923-1973*, s. 12.

⁹⁴ 1938-1939 *Maarif İstatistiği*, s. 11, 415, 418, 423-424; 1939-1940 *Maarif İstatistiği*, s. 11, 421-422, 430; 1940-1941 *Maarif İstatistiği*, s. 437, 439, 449-450; 1941-1942 *Maarif İstatistiği*, s. 16, 455, 461; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1942-1943*, s. 12, 466-467, 470, 477; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944*, s. 8, 11, 74-75, 78-79, 88; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945*, s. 8, 11, 78-79, 82-83, 92; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1945-1946*, s.8,11, 88, 90-91, 94-95, 105-106; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947*, s. 87, 91, 107; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1947-1948*, s. 119, 123, 136; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve*

1938-1939 öğretim yılı istatistiklerine göre, 1'i Maliye Meslek Okulunda, 30'u Sağır, Dilsiz ve Körler Okulunda olmak üzere toplam 31 kız öğrencinin de bulunduğu 505 öğrenci öğrenim görmüş ve 1 kadın ve 59 erkek olmak üzere toplam 60 öğretmen görev yapmıştır. 1940-1941 öğretim yılında, mühendis ve fen memurları yetiştirmek amacıyla Makine ve İnşaat kısımlarına ayrılan Nafia Teknik Okulu resmî teknik okul olarak faaliyet göstermiştir. Önceki yıllardan farklı olarak Rumelihisarı Amerikan Erkek Kolejinin Mühendislik kısmı da özel teknik okul olarak istatistiklere dâhil edilmiştir. 1941-1942 öğretim yılında 5 teknik okul, 1 Maliye Meslek Okulu, 1 Tapu ve Kadastro Okulu, 1 Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu ve 1 Polis Enstitüsü olmak üzere 9 diğer meslek okulunda 1.407 öğrenci öğrenim görmüş ve 2'si kadın olmak üzere toplam 121 öğretmen görev yapmıştır. Öğrencilerin önemli bir bölümü teknik okullarda öğrenim görmekteydi.

1942-1943 öğretim yılında resmî ve özel teknik okulların yanı sıra Maliye Meslek, Tapu ve Kadastro, Polis Enstitüsü, Demiryolu Meslek, Maden Teknisyen, Maden Başçavuş ile Sağır, Dilsiz ve Körler Okulları diğer meslek okulları kapsamında değerlendirilmiştir. 1943-1944 öğretim yılında öğrenci sayısı bir önceki yıla göre azalarak 1.550'ye gerilemiş, öğretmen sayısında ise önemli bir değişiklik meydana gelmemiştir. 1944-1945 öğretim yılında önceki yıllardan farklı olarak İzmir Sağır, Dilsiz ve Körler Okulunun yanı sıra yeni açılan İstanbul Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu ile PTT Meslek Okulu da istatistiklere dâhil edilmiştir. Böylece toplam 10 diğer meslek okulunda 1.900 öğrenci öğrenim görmüş ve 198 öğretmen görev yapmıştır. Bu durum, okul, öğrenci ve öğretmen sayılarında önceki yıllara göre belirgin bir artış meydana geldiğini göstermektedir. 1945-1946 öğretim yılında öğrenci sayısında düşüş yaşanırken kadın öğretmen sayısında artış görülmüş ve istatistiklerde yer alan okul türlerinin çeşitliliği devam etmiştir. 1947-1948 öğretim yılında toplam öğrenci sayısı 2.017'ye yükselmiş, bir sonraki öğretim yılında ise 1.792'ye gerilemiştir. 1949-1950 öğretim yılında önceki yıllarla karşılaştırıldığında okul, öğrenci ve öğretmen sayılarında düşüş meydana gelmiştir.

SONUÇ

Osmanlı Devleti XVIII. yüzyıldan itibaren Batılı Devletler karşısında askeri ve ekonomik açıdan gerilemeye başlamıştır. Bu nedenle, batılı devletlerin seviyesine gelebilmek amacıyla askeri alanda 1773 yılında Mühendishane-i Bahri-i Hümayun, 1793 yılında ise Mühendishane-i Berr-i Hümayun gibi ilk askeri ve teknik okulları açmıştır. Bunun yanı sıra, sanayisini korumak ve geliştirmek amacıyla, Tanzimattan sonra bozulan esnaf teşkilatını düzeltmenin bir yolu olarak meslek ve sanat okulları açmıştır. Tanzimattan sonra ülke ekonomisini korumak için meslek ve teknik okulların açılmasını savunan devlet adamlarından biri Sadık Rıfat Paşa “*İdare-i Hükümetin Kavaid-i Esasiyesi*” adlı kitabında el sanatları ve sanayi kesiminde çalışacak eleman yetiştirilmesi için bu amaca hizmet eden okulların açılmasını ifade etmiştir. 1864 yılında Tuna Valiliğine tayin edilen Mithat Paşa Rusçuk ve Sofya’da iki ıslahhane açmış, 1885 yılından itibaren Islahhaneler sanayi okulları olarak anılmıştır. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde Bakanlık yalnızca mesleki ve teknik okulların yüksek

Yüksek Öğretim İstatistikleri 1948-1949, s. 145, 149, 164; *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950*, s. 149, 153, 165, 181; *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 43, 45. Özel teknik okulların öğretmenleri bağlı olduğu Amerikan erkek koleji içerisindeydi.

kısımları ile ilgilenecekti. Orta düzeyde mesleki ve sanat okullarına önem verilmemişti. 1913 yılına kadar bu kurumlar ıslahhane komisyonun kişisel görüş ve direktifleri çerçevesinde idare edilmiştir. 1913 yılında “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu” yayınlanarak sanayi okullarının masrafları il özel idarelerinin bütçelerinden ödenmeye başlanmıştır. Böylelikle ıslahhaneler komisyonlardan ayrılrsa da Millî Eğitim Bakanlığı bu okullarla ilgilenememiştir. Yönetmelik ve programları yapılan okullarda önceki yıllara göre çalışmalar disiplinli devam etse de öğretim programları masrafları gibi iller tarafından düzenlendiğinden okullar arasında mesleki öğretim ihtiyacını gözeten birlik bulunmamaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de 15 erkek sanayi okulu bulunmakla birlikte 9’u Millî Eğitim Bakanlığına devredilmişti. Bu okullardan bir kısmı ilkokul, bir kısmı ortaokul düzeyinde olduğundan uygulanan öğretim programları birbirinden farklıydı. Okullar 1927 yılında ilkokula dayalı beş yıllık meslek okulu haline getirildi. Mesleki ve teknik eğitimin yapılması Atatürk liderliğinde Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve mesleki ve teknik öğretimin ilk müsteşarı Rüştü Uzel sayesinde olmuştur.

İncelenen istatistiklerde 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri, köy öğretmeni yetiştiren kurumlar olmasının yanı sıra, ziraat, teknik ve sağlık gibi çeşitli alanlarda uygulamalı bilgi ve beceri kazandıran eğitim kurumları olarak yapılandırılmıştır. Enstitülerde kültür dersleri ile birlikte ziraat ve teknik çalışmalara önemli ölçüde yer verilmesi, dönemin mesleki eğitim anlayışının uygulamaya dayalı bir nitelik kazandığını göstermektedir. Sağlık memurluğu kollarının açılmasıyla birlikte Köy Enstitülerinin sağlık alanında da insan gücü yetiştiren kurumlara dönüştüğü görülmektedir.

Mesleki ve teknik öğretmen yetiştiren kurumlarda da dönem içerisinde önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Kız ve Erkek Meslek Öğretmen Okullarının açılması, artan mesleki ve teknik okul sayısına paralel şekilde öğretmen ihtiyacının karşılanmasına yönelik kurumsal bir yapılanmanın oluşturulduğunu göstermektedir. Bu okullarda ders programlarının uzmanlık alanlarına göre yeniden düzenlenmesi, uygulamalı eğitime öncelik verilmesi ve öğrenim sürelerinin zaman içerisinde artırılması, öğretmen yetiştirme sürecinde niteliğin geliştirilmesine yönelik arayışların bulunduğu işaret etmektedir. Benzer şekilde Müzik Öğretmen Okulu ve konservatuvar yapılması, mesleki eğitimin yalnızca sanayi ve teknik alanlarla sınırlı tutulmadığını ortaya koymaktadır.

Kız sanat okulları ve enstitüleri, Kız Meslek Öğretmen Okulu, hemşirelik ve ebelik okulları ile diğer bazı mesleki eğitim kurumları aracılığıyla kadınların mesleki eğitim içerisindeki varlığı önem kazanmıştır. Özellikle kız sanat okullarında bıçkı-dikiş, moda, ev idaresi, yemek pişirme, çocuk bakımı ve benzeri alanlarda verilen eğitim, dönemin toplumsal ve ekonomik ihtiyaçları doğrultusunda kadınlara yönelik mesleki eğitim anlayışını önemli ölçüde yansıtmaktadır. Ancak, istatistiklerde bazı öğretim yıllarında kız öğrencilerin toplam öğrenci nüfusu içerisindeki payının düşük kalması, mesleki ve teknik eğitimin kadınlar açısından henüz bütün alanlara eşit ölçüde yayılmadığını göstermektedir.

Ziraat ve sağlık okullarında yaşanan gelişmeler de mesleki ve teknik eğitimin ülkenin temel ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarıyla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Ziraat okullarında tarla ziraatı, hayvancılık, bahçe ziraatı ve zootekni gibi çeşitli alanlara yönelik

eğitim verilmesi; Teknik Tarım ve Bahçivanlık Okulları ile Makinist Okulunun açılması, tarımsal üretimin modernleştirilmesi için nitelikli insan gücü yetiştirme çabasının bir sonucudur. Sağlık okullarında sağlık memuru, ebe, hemşire, hastabakıcılık ve çocuk bakıcılığı gibi çeşitli alanlarda eğitim verilmesi, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması için ihtiyaç duyulan ara insan gücünün eğitim yoluyla karşılanmaya çalışıldığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Maarif İstatistikleri ve diğer resmî kaynaklardan elde edilen sayısal veriler, 1938-1950 yılları arasında mesleki ve teknik eğitimin Türk eğitim sistemi içerisindeki kapsamının genişlediğinin göstergesidir. Ancak bu genişleme, bütün alanlarda aynı hızda gerçekleşmemiştir. Okul türlerine, meslek alanlarına ve toplumsal ihtiyaçlara göre çeşitli farklılıklar göstermiştir. Öğrenci ve öğretmen sayılarındaki dalgalanmalara rağmen yeni kurumların açılması, mevcut kurumların yeniden yapılandırılması ve meslekî eğitim alanlarının çeşitlendirilmesi dönemin mesleki ve teknik eğitim politikasının temel özelliklerini ortaya koymuştur. Özellikle, İnönü Dönemi, mesleki ve teknik eğitimin kurumsal kapasitesinin artırıldığı, uygulamalı eğitimin yaygınlaştırıldığı ve ülkenin çeşitli sektörlerinin ihtiyaç duyduğu insan gücünün eğitim yoluyla karşılanmasına yönelik politikaların belirginleştiği bir dönemdir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (1938, 21 Mart). [Belge] (Yer Bilgisi: 82-20-5; Kurum: 30-18-1-2/Kararlar Daire Başkanlığı [1928-]).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (1949, 24 Aralık). [Belge] (Yer Bilgisi: 126-602-23; Kurum: 180-9-0-0/Genel).

SÜRELİ YAYINLAR VE İSTATİSTİKLER

Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü. (1942a). *1938–1939 Maarif İstatistiği* (Neşriyat No. 186). Ulusal Matbaa.

Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü. (1942b). *1939–1940 Maarif İstatistiği* (Neşriyat No. 187). Ulusal Matbaa.

Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü. (1943). *1940–1941 Maarif İstatistiği* (Neşriyat No. 199). Ankara Basım ve Ciltevi.

Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü. (1944). *1941–1942 Maarif İstatistiği* (Neşriyat No. 227). Ankara Basım ve Ciltevi.

Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü. (1945). *1942–1943 Eğitim İstatistiği* (Neşriyat No. 238).

Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü. (1946). *Millî Eğitim meslek, teknik ve yüksek öğretim istatistikleri 1943–1944*(Neşriyat No. 248). Pulhan Matbaası.

Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Millî Eğitim meslek, teknik ve yüksek öğretim istatistikleri 1944–1945*(Neşriyat No. 272). Pulhan Matbaası.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *1945–1946* (Neşriyat No. 282). Pulhan Matbaası.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1948). *Millî Eğitim meslek, teknik ve yüksek öğretim istatistikleri 1946–1947*(Neşriyat No. 297). Pulhan Matbaası.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1949). *Millî Eğitim meslek, teknik ve yüksek öğretim istatistikleri 1947–1948*(Neşriyat No. 308). İstanbul.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1950). *Millî Eğitim meslek, teknik ve yüksek öğretim istatistikleri 1948–1949*(Yayın No. 327). Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik A. O. Yeni Matbaa.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1952). *Millî Eğitim meslek, teknik ve yüksek öğretim istatistikleri 1949–1950*(Yayın No. 336). Doğu Ltd. O. Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1967). *Millî eğitim hareketleri 1927–1966* (Yayın No. 517). Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973a). *Millî eğitim hareketleri 1942–1972* (Yayın No. 676).

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973b). *Millî eğitimde 50. yıl, 1923–1973* (Yayın No. 691). Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1938a, 19 Mart). Kız Ertik Öğretmen Okulunda tesis edilecek olan Ev İdaresi-Yemek Pişirme şubesinin müfredat programı hakkında (Sayı 25). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1938b, 26 Eylül). İlk Öğretmen Okulları müfredat programlarının değiştirilen şekilde bastırılması hakkında (Sayı 112). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1938c, 7 Aralık). Kız Ertik Öğretmen Okulu nakış, çamaşır, çiçek, resim ihtisas şubeleri ile moda şubelerinin haftalık ders cetvelleri hakkında (Sayı 142). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1939a, 12 Ocak). Erkek Ertik Öğretmen Okulunun müfredat programı hakkında (Sayı 11). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1939b, 3 Mart). Kız Ertik Öğretmen Okulu Ev İdaresi-Yemek Pişirme ve tatbikatı dersleri hakkında (Sayı 34). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1939c, 3 Mart). İstanbul Erkek Terzilik Okulunun ders tevzi cetvelleri hakkında (Sayı 33). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1939d, 3 Nisan). Kız Ertik Öğretmen Okulu Çocuk Bakımı ve Hıfzıssıhha dersleri hakkında (Sayı 45). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1939e, 16 Kasım). Kız ilk öğretmen okullarının meslekî sınıfları haftalık ders saatleri yekûnu hakkında (Sayı 146). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1939f, 22 Kasım). Kız Öğretmen Okulları haftalık ders saatleri yekûnu hakkında (Sayı 155). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1940a, 15 Şubat). İki yabancı dil okutan ticaret okullarında bu derslerin kurs haline konması ve yabancı dillerin birinden muvaffak olan talebenin sınıf geçme, mezun olma haklarını kazanması hakkında (Sayı 24). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1940b, 11 Mart). Ankara Kız Meslek Öğretmen Okulunun iki ve üç yıllık kısımlarının birleştirilmesi hakkında (Sayı 42). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1940c, 8 Ağustos). Ankara Erkek Meslek Öğretmen Okulu'nda açılacak elektrikçilik şubesi hakkında (Sayı 143). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1940d, 15 Kasım). Kız Meslek Öğretmen Okulu haftalık ders programı hakkında (Sayı 25). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1941, 22 Ocak). Ticaret liselerinin mürettep birinci sınıflarında tatbik olunacak ders tevzi cetveli hakkında (Sayı 11). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1941, 2 Ağustos). Kız Meslek Öğretmen Okulundaki haftalık mesainin azaltılması hakkında (Sayı 101). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1942, 12 Kasım). Kız Meslek Öğretmen Okulunun ihtisas şubeleri ve ders dağıtma cetveli hakkında (Sayı 351). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1942, 12 Aralık). Erkek Teknik Öğretmen Okulu marangozluk şubesinde tatbik edilecek matematik programı hakkında (Sayı 354). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1943, 29 Ocak). Erkek Terzilik Okulunun müfredat programı ile ders dağıtma cetveli hakkında (Sayı 23). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1943, 29 Kasım). Erkek Sanat Enstitüleriyle Yapı Usta Okullarında teknik okula hazırlama sınıfları hakkında (Sayı 372). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1946, 22 Ağustos). Erkek Meslek Öğretmen Okulu teşkilatının genişletilmesi suretiyle yüksek okul haline getirilmesi (Sayı 360). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1946, 26 Eylül). Yapı ve Erkek Sanat Enstitüleri hazırlık sınıfları ders dağıtma cetveli hakkında (Sayı 458). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1947, 10 Şubat). Ticaret Liseleri ile Orta Ticaret Okulları ders dağıtma çizelgesinin bağlı örneğe göre değiştirilmesi hakkında (Sayı 33). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1947, 9 Ağustos). Kız Meslek Öğretmen Okulu teşkilatı ve dersleri hakkında (Sayı 256). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1947, 24 Kasım). Köy Enstitüleri Sağlık Memurluğu Kolu ders dağıtma cetvellerinin bağlı örneklere göre değiştirilmesi hakkında (Sayı 452). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1948, 24 Şubat). Köy Enstitülerinin sağlık memuru yetiştiren sınıflarının ders dağıtma cetvelleri hakkında (Sayı 30). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Talim ve Terbiye Kurulu. (1948, 10 Şubat). Kız Teknik Öğretmen Okulu uzmanlık şubelerine ait ders dağıtma cetvellerinde değişiklik yapılması hakkında (Sayı 22). *Talim ve Terbiye Kurul Kararları*.

Tebliğler Dergisi Millî Eğitim Bakanlığı. (1945, 15 Ocak). Yapı usta okullarında bir “Yapı Kalfalığı” sınıfı açılması hakkında (Cilt 7, Sayı 311, s. 309). *Tebliğler Dergisi*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1945, 26 Şubat). Kız enstitüsünü bitirenler hakkında (Cilt 7, Sayı 317, s. 129). *Tebliğler Dergisi*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1945, 19 Mart). Devlet Konservatuarı hakkındaki 3829 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun (Cilt 7, Sayı 320, s. 137). *Tebliğler Dergisi*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1945, 13 Ağustos). Yapı Usta Okulunun iki bölüme ayrılarak birincisine “Orta Yapı Okulu”, ikincisine de “Yapı Enstitüsü” adlarının verilmesi hakkında (Cilt 8, Sayı 341, s. 247). *Tebliğler Dergisi*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1947, 10 Mart). Erkek sanat enstitüleriyle erkek orta sanat okulları öğrencilerinin ders ve atölye çalışmaları hakkında (Sayı 4919, s. 185). *Tebliğler Dergisi*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1949, 10 Ekim). Zonguldak Maden Teknisyen Okulunun Teknik Okulu haline getirilmesi hakkında (Cilt 12, Sayı 559, s. 130). *Tebliğler Dergisi*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1949, 24 Ekim). Gaziantep Orta Ticaret Okulunun Ticaret Lisesine çevrilmesi hakkında (Cilt 12, Sayı 561, s. 137). *Tebliğler Dergisi*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1949, 21 Kasım). Manisa Akşam Ticaret Okulunun Orta Ticaret Okuluna çevrilmesi hakkında (Cilt 12, Sayı 565, s. 159). *Tebliğler Dergisi*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1950, 27 Kasım). [Başlık belirtilmemiş]. *Tebliğler Dergisi*, 13(618), 118.

ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

Alkan, C. (1999). Türk millî eğitim sisteminin meslekî ve teknik eğitim boyutu. *İçinde 75. yılda eğitim* (ss. 223–236). Tarih Vakfı Yayınları.

Alkan, C., vd. (2001). *Meslekî ve teknik eğitimin esasları*. Nobel Yayın Dağıtım.

Balcı, S. (2018). *Osmanlı Devleti’nde engelliler ve engelli eğitimi: Sağır, dilsiz ve körler mektebi* (2. bs.). Libra Yayıncılık.

Başaran, İ. E. (1999). Türkiye’de eğitim sisteminin evrimi. *İçinde 75. yılda eğitim* (ss. 91–110). Tarih Vakfı Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*. Anı Yayıncılık.

Demirel, F. (2013). *Osmanlı’da sağır-dilsiz ve âmâların eğitimi: Dilsiz ve Âmâ Mektebi*. İdeal Kültür Yayıncılık.

Dölen, E. (2021). Zonguldak Maden Teknisyen Mektebi (1940–1949). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 22(1), 1–66.

Erkek Teknik Öğretim. (1949). Millî Eğitim Basımevi.

Geçmişten günümüze fotoğraflarla meslekî ve teknik eğitim: 11. yy.–21. yy. (2019). [Yayıncı belirtilmemiş].

İleri, T. (2012). Cumhuriyet döneminde açılan ilk madencilik okulları ve madenci yetiştirme kursları. *International Journal of Social Science*, 5(6), 251–262.

Kapluhan, E. (2012). Atatürk dönemi eğitim seferberliği ve Köy Enstitüleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (26), 172–194.

Koç, H. (1994). Türkiye’de örgün tarımsal eğitimin durumu ve bu konudaki politik yaklaşımlar. *Gazi Üniversitesi Sanat ve Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 178–225.

Kurtuluş, Y. (2001). *Köy Enstitülerinde sanat eğitimi ve Tonguç*. Güldiken Yayınları.

Mağden, R. Z. (1959). *Ziraî öğretimde 110 yıl*. Güzel İstanbul Matbaası.

Oran, S. (1952). *Erkek orta sanat okulları ve erkek sanat enstitüleri*. Pulhan Matbaası.

Özalp, R. (1956). *Rakamlarla Türkiye’de meslekî ve teknik öğretim: Orta dereceli okullar*. Maarif Basımevi.

Rakam, grafik ve şemalarla Türkiye’de meslekî ve teknik öğretim. (1965). İnsan Gücü Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayınları.

Rakam ve grafiklerle Cumhuriyetin 50. yılında millî eğitimimiz. (1973). Millî Eğitim Basımevi.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı’dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Türkiye’de 100 yıllık meslekî ve teknik öğretim. (1961). MEB Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı Yayınları.

Türkiye’de meslekî ve teknik eğitimin görünümü. (2018). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/02173414_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf

Türkiye okulları kılavuzu. (1936). Devlet Basımevi.

Yücel, H. A. (1994). *Türkiye’de ortaöğretim*. T.C. Kültür Bakanlığı.

KANUN VE RESMÎ YAYINLAR

Köy Enstitüleri Kanunu. (1940, 22 Nisan). *Resmî Gazete*, (4491), 13682–13683.

Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun. (1954, 4 Şubat). *Resmî Gazete*, (8625), 8093.

ANSİKLOPEDİ MADDESİ

TDV İslâm Ansiklopedisi. (2002). Köy Enstitüsü. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 26, ss. 283–285). Türkiye Diyanet Vakfı.

SUMMARY

The Regulation on Public Education (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi) dated September 1, 1869—a significant document in the history of Turkish education—was drafted by Mahmut Esat Safvet Pasha, the Minister of National Education at the time. This regulation brought about substantial changes to the education system and its various levels of instruction. While the regulation classified schools without including technical education, higher technical education was partially incorporated into the mandate of the Ministry of National Education. To establish unified policies for vocational and technical education, the "Law on Vocational Schools" (Law No. 1052, dated May 26, 1927) was published in the Official Gazette and entered into force. The establishment of the General Directorate of Vocational and Technical Education within the central organization of the Ministry of National Education was made possible by the "Law on the Central Organization and Duties of the Ministry of Education" (Law No. 2287, dated 1933). Further adjustments were subsequently implemented through the "Law on the Central Organization and Duties of the Ministry of Education" (Law No. 4113, dated 1941). Under this law, a Secretariat for Vocational and Technical Education was established alongside the general Secretariat within the Ministry of National Education; this new body assumed responsibility for and oversight of vocational and technical education affairs, carrying out these duties on behalf of the Minister and in accordance with instructions received from them.

During the era of İsmet İnönü, Village Institutes were established under the leadership of Hasan Âli Yücel and İsmail Hakkı Tonguç. Key objectives included training productive villagers and teachers by providing both basic education and practical training in agriculture and technical crafts in rural areas. Vocational institutes for men and women, construction institutes, and apprenticeship and trade schools were expanded nationwide, effectively bridging the gap for the skilled personnel required by the industrial sector. Furthermore, emphasis was placed on practical training; curricula were designed to focus on on-the-job production, handicrafts, agriculture, and the natural sciences rather than purely theoretical instruction. Vocational schools and institutes for women aimed to enable women to acquire a profession and contribute to the family economy, while evening vocational schools provided educational opportunities for working women who had previously lacked access to such training. Additionally, substantial budgets were allocated to Higher Teacher Training Schools for Technical Education (for both men and women), transforming them into robust institutions that trained qualified teachers for vocational and technical secondary schools; the primary mission of these institutions was to train workshop and vocational instructors.

The *İslâhane*s (rehabilitation and vocational training centers) established by Mithat Pasha formed the nucleus of the Boys' Intermediate Industrial Schools and Industrial Institutes; subsequently, similar schools began to open in the provinces. In these schools, students acquired skills in various trades such as broadcloth weaving, carriage making, typesetting, shoemaking, tailoring, leatherworking, blacksmithing, carpentry, casting, and pattern making. In 1927, these institutions—which had previously varied in their curricula and duration of study—were reorganized into five-year vocational schools requiring primary education for admission. Starting with the 1941–1942 academic year, these institutions were divided into two tiers: the Boys' Intermediate Industrial School and the Boys' Industrial Institute. Primary school graduates

were admitted to the intermediate level, while graduates of the intermediate industrial schools and classical middle schools were admitted to the institute level. Construction-focused intermediate industrial schools and institutes were established to train knowledgeable personnel for the construction sector. The Boys' Intermediate Tailoring School was opened to meet the need for well-trained, knowledgeable master cutters and tailors. The school operated with two branches; the sewing branch, which had a three-year curriculum, provided general and technical instruction on the tailoring of various types of men's clothing as well as women's suits and coats.

Commercial schools—institutions that trained personnel for economic activities such as commerce, banking, insurance, and transportation—operated in two stages: "Intermediate Commercial Schools" and "Commercial High Schools." Intermediate commercial schools had a three-year curriculum and admitted primary school graduates. Commercial high schools also had a three-year curriculum and accepted graduates from both intermediate commercial schools and standard middle schools. Structural changes were made in 1941 to these schools, which had been established to train personnel for the country's commercial sector; the duration of study at intermediate commercial schools was reduced from four years to three, while the duration at commercial high schools was set at three years. Starting in 1941, commercial schools began to open in various regions of the country. In recent years, "commercial classes" were established within existing high schools in centers where there was a need for commercial high schools; these classes utilized the host schools' buildings, instructional resources, and teachers of general education subjects. The curricula and regulations of commercial high schools were implemented in these classes.

Primary teacher training schools, classified as vocational and technical schools, were established to train primary school teachers. These schools consisted of two types: three-year and six-year programs. The three-year teacher training schools admitted middle school graduates, whereas the six-year primary teacher training schools accepted primary school graduates. These institutions, which operated as Village Teacher Training Schools, were closed during the 1932–1933 academic year. Village Institutes, which had opened as five-year institutions in the 1937–1938 academic year, were also closed in the 1952–1953 academic year; subsequently, six-year primary teacher training schools were opened in their place. During the İsmet İnönü era, training qualified personnel possessing technical knowledge and skills—by prioritizing vocational and technical education—was among Turkey's primary objectives. Unlike other types of schools, significant increases in the number of vocational-technical high schools, teachers, and students were observed in the statistics regarding education, as well as vocational, technical, and higher education. In the first year of İsmet İnönü's administration, there were 81 vocational high schools, 982 teachers, and 12,352 students. By the 1949–1950 academic year—when İnönü's administration concluded—these figures had risen to 317, 4,584, and 55,522, respectively. During the İnönü era, the rate of increase was 291% for the number of vocational high schools, 367% for the number of teachers, and 350% for the number of students.